

Pisano polje.

Iz bosanskega perivoja.

Slavčka dva sta vso noč prepevala
liliji-nevestici na oknu.
Vprašala je lilija-nevestka :
„Sta li, bratca vidva, slavčka mlada?“ —
„Nisva bratca, le prijatelja ;
bili smo trije poprej v gorici,
ali enega sva izgubila.
Slišala sva, da se je oženil,
na obisk sva zdaj se napotila,
videla bi rada mu družico.
Neseva ji zlato preslico,
a na njej egiptovsko povese.

Noč je moja tiha deva . . .

Noč je moja tiha deva,
svileni so nje lasje,
in oči tak črne, črne,
sanje mi iz njih kipe.
Oj, objemi in zagрни,
noč, me s temnimi lasmi —
truden sem, naj sanje večne
mi zakrijejo oči . . .

Sejalec.

Svetel znoj sejalcu-kmetu
v izorane brazde pada,
v zemlji se rodi, zaklije
zlato klasje, zlata nada.
Znoj na čelu — sveta rosa —
kamor na zemljico kane,
kot bi Bog jo blagoslovil,
tam življenje novo vstane.

Detelja, moje veselje . . .

Po polju, med deteljo hodim ob jutrih
in solza se v mojih očeh lesketa —
Oj pridi, oj pridi, moj fantič, moj zlati,
le zate mi gorko srce plapola!

Jeseni poklical ga cesar je svetli
in sabljo opasal, oj, fant moj je zal —
ves v žametu rdečem in z zlatom našit je,
a meni, a meni le zvest je ostal.

Kot detelja rdeča se krasno razcvita
in mlad je kot polje, moj cvet, moj junak —
oj detelja, detelja, moje veselje,
tvoj vonj kot spomin nanj je lep in sladak.

Oj detelja, detelja, moje veselje,
le rasti in cveti in dij mi vse dni —
kot ptičice splavajte, moji pozdravi,
poljubite dragega mi na oči!

Jutro.

Gora zadivljena, lesi blesteči . . .
Solnce se dviga iz morskih poljan;
z zlatimi uzdami, z vihro v kolesih
vozi se v zarji na svilen plan.

In zabučali so sinji gozdovi
himno stoletno, spev jasnih višav —
Glasna molitev iz zemlje kipela
solnčnemu Bogu je v sveti pozdrav.

Cvetko Golar

Mimo mene je šla moja mladost.

Mimo mene je šla moja mladost,
vsa venčana, v zarjo odeta . . .
In ž njo pa hodila je moja radost.
Mladost je sreča dekleta! —

In jaz sem ozrla se nemo za njo
— Nemara pa se ustavi? . . .
In spet razvedri mi mračno okó
in bolno srce spet ozdravi!? —

Mimo mene je šla . . . In naprej in naprej!
In ž njo so odhajale nade,
in več je nikoli ne bode nazaj
in ž njo ne — ljubezni več mlade!

M. P. Nataša.

To je šumno nocoj . . .

To je šumno nocoj vse in glasno,
godba, petje in smeh se vrste,
in tudi ti si vesela
in sreče oči ti žare.

Osamljen jaz v kotu te gledam
in poslušam tvoj zvonki glas,
in z rokami tresočimi skrivam
svoj žalostni obraz.

Alojzij Gradnik.

Polikarp.

Spisal Ivan Cankar.

III.

tali so ljudje in so ugibali. Niso mogli ugeniti. Takega pogreba še ni doživela vas. Posegel je človek, da bi zgrabil skrivnost, no, segel je v meglo.

Vršilo pa se je po vrsti takole:

Navsezgodaj je prišel k župniku cerkovnik in je dejal: „Tistega potepuha, ki je poginil v hlevu brez zakramentov, zagrebemo pač kar tako in brez ceremonij, tja v kot, kjer so pokopani tatje in razbojniki . . .“

„Kako?“ je vzkipeł župnik in je ves zardel. „Kako govoriš o krščanskem človeku? Da bi le prišel po noči in te zgrabil za ušesa in te pošteno stresel! Nič brez ceremonij! Prišel je človek in je umrl v mojem hlevu, in zatorej je moja skrb, da ga pokopljemo po človeško! Le brž se napravi in pokličí pogrebce, in v črno naj se oblečejo! In tudi pevcev poišči, da mu bodo zapeli na grobu, sam pa pojdi in mu zvoní z velikim zvonom, zato da zadobi njegova duša mir!“

Cerkovnik se je čudil in je šel po stopnicah in se je čudil zmerom bolj.

„Umrła je lani stara Kovaška, pobožna ženska, napol svetnica, pa ji nismo zvonili z velikim zvonom in nikogar ni bilo, da bi ji zapel na grobu. Tudi meni, kadar me pozove Bog, ne bodo peli. Tako pa pride potepuh, nevernik morda —“

Nejevoljno je stresel z glavo in na dvorišču je celo pljunil.

Takoj se je razleglo po vasi, da, po vsej fari in celo preko hribov; nekaj neprijaznega je leglo na srca, zlovoljno so gledale oči.

„Prišel je bil po noči, živa duša ne ve odkod, razcapan je bil in neumit in je poginil v hlevu kakor brezbožna žival. In glejte — zvoní mu na fari z velikim zvonom, črno oblečeni pogrebci nosijo rakev, spremlja jo župnik sam in ob grobu pojo pevci žalostinke . . . Čudna znamenja — nič dobrega ne hrani prihodnost! . . .“

K župniku je prišel mizar in se je odkril in poklonil na pragu.

„Rakev mi napravi!“ je zapovedal župnik. „Trdno in pošteno rakev, iz močnih hrastovih desek, tako da ne bo strohnela nikoli in da je v sto in dvesto letih ne bodo preglodali črvi! Lepo jo pobarvaj, tako da se bo svetila, in bel križ, velik bel križ napravi na vrhu!“

Šel je mizar in se je čudil. Ko je stal pred hišo in tesar rakev iz težke hrastovine, so prihajali sosede in so gledali s temnimi očmi.

„Kdaj, prijatelj, boš tesar meni tako rakev, tako lepo pooblano in pobarvano, s tako velikim križem? In jaz sem krščanski človek, nikogar še nisem osleparil, z nikomer se še nisem tožil!“ . . .

Zamolilo je zazvonilo, razleglo se je glasneje, ves zrak se je stresel nad faro in se je tresel neprestano kakor v skrivnostni bojazni. Spogledali so se ljudje in so se odkrili; srca so bila težka, žalostnih slutenj polna . . .

Komaj je ugledal župnik mizarja, ki je peljal na vozičku rakev na pokopališče, se je napravil tudi sam; toliko da se je še utegnil pokrižati. Pred mrtvašnico je došel mizarja.

„Kako si napravil?“

„Trdno rakev; če bi se uprl človek s pleči, ne bi odrinil pokrova!“

Župnik je pogledal ježno.

„Kaj pa govoriš? Kakšne neumnosti? Saj ne bomo zagrebli živega človeka!“

Sklonil se je in je pobobnal s pestjo po pokrovu.

„No, res bi ne odrinil pokrova! . . . Ampak ob straneh — ali so dovolj močne deske ob straneh?“

„Kakor jeklo! Če bi se uprl s komolci, ne bi jih razmaknil!“

Župnik se je oddahnil globoko in si je obrisal z robcem čelo in lica.

„Tako naj torej spi tu notri v božjem imenu!“

Ozrl se je še enkrat na rakev in je zamrmral:

„Ampak boljše bi bilo, če bi bila lita iz železa . . .“

Mizar je odprl usta in je pogledal topo, toda rekel ni ničesar . . .

Tako počasi je mineval dan, tako leno je romalo solnce proti goram! Župnik je čakal pogrebcev, ki so se mudili, neverniki brezskrbni, po krčmah in drugih brezbožnih krajih. Vdrugič je zapel veliki zvon in župnik se je napotil proti cerkvi.

Ljudje so se zbirali na pokopališču. Nabralo se jih je čudovito veliko in kmalu je bilo pokopališče polno vse do zida. In kakor da bi se bili domenili: vsi ljudje so bili prazniško oblečeni, stali

so odkriti na stezah, ob gomilah, za vegastimi križi; nihče ni izpregovoril glasne besede, tesna so bila srca. Nikjer bi ne opazil človek tistih veselih, zadovoljnih obrazov, ki so drugače pogrebcev čednost; stisnjena so bila ustna in v tla so gledale temne oči. Ali tudi žalosti ni bilo na nobenih licih, v nobenem vzdihu; senca, ki je polagoma zagrinjala pokopališče, ni bila bridkost; bojazen je bila, toliko nemirnejša in groznejša, ker ji človek ni poznal izvora in ni vedel, odkod se bliža zlo in v kakšni podobi.

Polagoma se je nagibalo solnce, že se je skrivalo za goro. Še zmerom so prihajali ljudje, neznanci iz daljnih krajev, ki jih prej živa duša ni še videla na fari. Ob železnih vratih se je prikazal celo človek v pisanem zimskem kožuhu in z visoko črno kučmo na glavi; opiral se je ob palico in je gledal z začudenim in nespametnim pogledom proti mrtvašnici. Ženske, nadložne starke v širokih zelenih oblekah so cmokale s tankimi ustnicami in rožljale z molki.

Prišel je župnik in cerkovnik je šel pred njim s kropilnikom. Naravnost proti mrtvašnici je stopal župnik in se ni ozrl nikamor. Njegov korak ni bil trden, zdelo se je celo, da se mu noge nekoliko opletajo. Glavo je imel povešeno, gledal je v tla z nagubanim čelom in strnjenimi obrvmi. Čutil je morda, da se je oziralo nanj tisoč oči.

„Kako se je postaral!“ je zašepetala ženska za njegovim hrbtom. „Šele od včeraj se je postaral — prej ni hodil tako sključen in tudi lasje še niso bili tako sivi... Težka skrb mu leži na duši...“

Župnik je stopal v mrtvašnico. Sveče so gorele, okoli nizkega odra so stali pogrebci. Neznanec je ležal v rakvi, že je udarilo kladivo prvokrat po pokrovu in zamolkel zvok se je razlegel daleč preko pokopališča. Župnik je iztegnil roko.

„Stojte! . . . Kakšni žreblji so to? Človek krščanski, to so bucike, in če bi se le z mezinco dotaknil pokrova, bi ga vzdignil, kaj šele, če bi se uprl z rameni! Le brž stopite po druge žreblje, poštene, trdne žreblje, tako da bodo držali kakor smrt! . . . Ne mudite se predolgo, zakaj solnce že zahaja!“

Stali so pogrebci in so molčali. Hladno je bilo v mrtvašnici, hladna groza je legla na srce. Neznanec je ležal iztegnjen v rakvi, boste noge so se dotikale vznožja, roke so bile prekrižane na prsih. Obraz ni bil več tako suh in upadel, ker je bila brada pristrižena; ustnice so se nalahko smehljale in skozi presledek desnega očesa se je svetilo kakor radoveden in hudomušen pogled.

Prišel je človek in je prinesel polno pest žrebljev, trdnih, poštenih žrebljev in kladivo je zapelo.

„Ne tako dolgih presledkov!“ je ukazoval župnik. „Zabili bi kar rajši buciko na vsakem oglu, ali pa bi z moko zalepili! . . . Samo za palec drug od drugega naj bodo žreblji . . . in krepko zabijte . . . pošteno udarite!“

Zmerom tesneje je bilo pogrebce, pričam neusmiljenega početja. Zazdela se je Marku, mizarju, da zabijajo v rakev živega človeka, in zazeblu ga je.

„Zakaj takisto, o gospod?“ je zaklical cerkovnik.

Župnik pa se je razsrdil.

„Kaj bi bilo tebi prav, da bi blodil po smrti kakor vešča, ko ti je duša vsa od vrha do tal z grehi obložena? Moli rajši, moli!“

Veliki zvon je zapel, vzdignili so rakev. Ob tistem slovesnem trenutku so se ljudem zasolžile oči; bilo je kakor slutnja velike nezgode, kakor ponižna prošnja za milost in usmiljenje.

Grob ni bil daleč, dvajset korakov morda od mrtvašnice. Po zapovedi župnikovi so bili izkopali globoko jamo in rumena prst je bila visoko nagomiljena ob grobu.

S pojočim, tresočim glasom je molil župnik. Zazibala se je rakev, ropotoma je zdrknila v jamo. Župnik je molil, in ko je molil, mu je zamigljalo, zatrepetalo pred očmi in odluščila se je plast prsti pred njegovimi nogami. Omahnil je, nagnil se je z vsem telesom.

„Bog se usmili!“ je zaklical človek zadaj.

„Bog se usmili njegove duše!“

Župnik se je osvestil, zavzdihnil je globoko in se je ozrl; njegove oči so bile rdeče obrobljene in so gledale motno. Zašumelo je med ljudmi od zida do zida; nekateri so se pokrižali, človek v zimskem kožuhu je plaho pobegnil.

„Počivaj v miru!“ je zaklical župnik in je škropil preko groba v znamenju križa.

„Počivaj v miru!“ je zaklical glasneje, trepetajoča prošnja je stokala v njegovem glasu.

Gruda je zabobnela po pokrovu in pevci so zapeli žalostinko. Daleč je segala pesem in čudno žalostna je bila, tako da se je stiskalo srce od neznane bolesti. Nenadoma je prerezal pesem srdit in hripav glas.

„Kako pa mečete, kaj počnete?“ je klical župnik. „Otrok bi privzdignil tako zrahljano prst! Trdo naložite in ti, cerkovnik, stopi doli in potlači z lopato, z nogami!“

Zmerom bolj rdeče so bile njegove oči, nemirno in motno so gledale. Obraz mu je bil zabuhel, toda krvi ni bilo v njem.

Tako so nagomilili silno gomilo, pač seženj visoko. Potni in trudni so stali pogrebci ob grobu; utrujenost ni bila samo v rokah, segla je bila tudi v noge in v srce celo.

„Zdaj pa se napravite,“ je ukazal župnik, „napravite se in prinesite tisti veliki kamen, ki leži brez potrebe tam za mrtvašnico! Prinesite ga in ga položite na gomilo!“

Šli so pogrebci in so prinesli velik in težak kamen, morda zavržen spomenik z neznanega, pozabljenega groba. Omahovaje in težko sopeč so nesli kamen in so ga zavalili na gomilo, tako da se je usedla za ped globoko. Župnik se je oddahnil, kakor da bi se bilo to težko breme odvalilo z njegovih ramen.

„Počivaj v miru!“

Na ustnicah pa mu je zatrepetal smehljaj in za trenotek se je zasvetila škodoželjnost v njegovih očeh.

„Kaj praviš, cerkovnik, ali je človek na svetu tako krepak, da bi s svojimi pleči razmaknil to gomilo, odvalil ta kamen?“

Cerkovnik se je umaknil za korak in ni odgovoril, župnik pa se je nasmehnil še bolj veselo. Da, celo prešernost se je prikazala na njegovem obrazu.

„Kako misliš, dragi moj, da bo pač pogledal o polnoči? Krepko drže žreblji, trdni, pošteni žreblji in zelo soliden je tudi pokrov... Le poslušaj o polnoči, kako bo stokal, upiral se v potu obraza... ali kamen se niti ganil ne bo...“

Cerkovnika je izpreletelo hladno po hrbtu in pokrižal se je s tresočo roko. Župnik je umolknil in spet je bil resen njegov obraz. Postal je še, še enkrat se je ozrl na gomilo.

„Počivaj v miru, popotnik, in privošči počitka tudi drugim krščanskim ljudem!“

Truden je bil župnik in globoko je klonil glavo, ko se je vračal s pokopališča. Pozdravljali so ga ljudje, toda pozdrav je bil hladen, ozirali so se nanj z mrkim in plahim pogledom.

„Po tem težkem opravilu,“ tako je dejal župnik županu in učitelju, „po skrbih te noči in tega dneva se spodobi, da izpraznimo kozarec vina. Mrtvec je bil moj gost in tako je treba, da mu po lepi krščanski navadi napravim pogrebščino. Pojdita z mano!“

Šli so v farovž in kuharica je prinesla vina in pečenke na mizo. Že po prvem kozarcu so se zjasnili, so zardeli obrazi; veselo so se zabliskale oči in zmerom glaje je tekla beseda.

„Kaj se vama zdi,“ je vprašal župnik prešerno, „ali ga nisem imenitno spravil, dobro zaklenil? Kaj, mislita, poreče, kadar se zdrami ob polnočni uri, upre se z onemoglo silo, se osvoboditi ne more? Zares, smili se mi skoro popotnik ubogi . . .“

Pijano so gledale oči učitelja in župana, ali v pijanosti so se začudile.

„Močno je vino, gospod župnik, zelo vam je seglo v trudno glavo . . .“

Župnik pa se je zasmel.

„Močno je vino, jaz pa ga nesem vedro na svojih starih ramah in prav nič mi ni seglo v glavo . . . Ali ga nista videla, ko je ležal na odru in se je škodoželjno smejal skozi presledek desnega očesa? Ni vedel siromak, kaj ga čaka; ni pomislil na trdne, poštene žreblje, ne na silno gomilo, tudi ne na težki kamen . . . O, prijatelja, lahko mi je zdaj pri srcu. Trčita z mano; veselje živim ljudem, mrtvecem mir!“

Čudila sta se, ali tudi strah se je prikazal v očeh. Župnik se je smejal glasno in razposajeno, tikal je s tresočo roko in vino se je razlivalo po mizi.

Učitelj je vstal.

„Mir tudi živim ljudem, gospod župnik! Pozno je že, skoro se že bliža polnoč . . .“

„Ali vas je strah? Ni treba — težak je kamen, trdni so žreblji . . .“

„Res, gospod župnik, strah me je, če vam takole pogledam v obraz. Nisem vas še videl takega . . .“

„Pomladil sem se pač to uro; zakaj veliko, prijatelja, veliko sem doživel ob teh čudесnih dneh . . .“

Tudi župan se je bil napol streznil in ni mu bilo prijetno pri srcu. Stal je ob durih s klobukom v roki in mudilo se mu je na cesto, zakaj zatohel je bil v sobi zrak in je dišal po mrtvecih.

„In po noči, kadar udari polnoči,“ je govoril veselo župnik, ko je odpiral duri, „o polnoči, prijatelja, se ozrita skozi okno na pokopališče! Majal se bo težki kamen, gibal se bo narahlo, ne bo se odvalil . . .“

Učitelj ni poslušal do konca in je hitel po stopnicah navzdol. Trušč in smeh se je oglasil spodaj; tam so pili pogrebci . . .

Sam je ostal župnik in takoj se je zgenilo globoko v srcu, zaključevalo je naskrivoma. Obrvi so se pomeknile niže na oči, spet so se tresle trudne noge.

„Mislim, da je kamen le premajhen . . . Jutri, da, jutri že jih navalim še dvoje na gomilo!“

Sedel je za mizo in je pil. V tistem trenutku, ko so se bile zaprle duri za učiteljem in županom, se je vzdramila ura na steni. Kazalca, prej tako lena in zaspana, sta se pomikala čudovito hitro. Ozrl se je župnik na uro in izpreletelo ga je kakor strah; skoro na jok so se mu nabrale ustnice.

„Oh ne, tako majhen je kamen, tako lehak, da bi ga odvalil z mezincem. In pokrov je kakor od papirja; zasmel se bo prešerno, pokrov bo odletel in kamen bo ležal ob razmaknjeni gomili . . .“

Izpraznil je poln kozarec in obšlo ga je upanje.

„Zgodi se, kakor je božja volja! Slečem se in ležem in se zakrijem preko oči . . . Pol ure dela bo imel, predno se pripeha iz groba; pokopališče je zaklenjeno in zaklenjen je farovž in mizo postavim pred duri . . .“

Ozrl se je na svetiljko, ki je visela od stropa, in je zapazil strahoma, da luč pojema, umira; privil jo je visoko, toda plamen je skopnel takoj in je gorel mirno, zaspano. Župniku so se šibile noge in roke so se mu tresle. Ni postavil mize pred duri in tudi ni legel. Počasi, s povešeno glavo, po tatinsko se je napravil iz sobe.

„Samo da pogledam skozi okno, samo za hip . . . Treba je, da vidim, kako se brani moj kamen . . .“

Šel je preko temne izbe, preko druge in tretje, prišel je v knjižnico. S plaho, tresočo roko je odgrnil zastor, tako da je zasijalo v izbo svetlo jesensko nebo. Visoko je že svetil mesec, zvezde so bile prižgane.

„Zgodi se, kakor je božja volja!“

Oglasila se je polnočna ura, župnik se je ozrl na gomilo. Narahlo se je zganil kamen, zazibal se je na desno, na levo, in se je odvalil . . .

(Dalje prihodnjič.)

Dve ljubici.

Spisal Janez Trdina.

(Konec.)

ilkarica mi je pravila o carju Aleksandru še mnogo drugih reči, ki se jih več ne spominjam, ker me niso tako zanimala. Iz spalnice sva šla zopet doli v krčmo, ona da poskrbi družini za večerjo, jaz pa da izpijem še eno merico, predno se odpravim v posteljo. Krčmarica je postala zdaj zopet tako molčeča, kakor je bila od konca. Ni hlapcu, ni dekli, ni najemnicam ni dala prave besede. Ponavljala je zopet proti vsakomur svoj: mhm in mkm! Izpraznivši merico, ji želim lahko noč, pa ne dobim niti jaz nobenega odgovora. Spal sem sladko in trdno, v sanjah se mi je prikazal — car Aleksander s svojo Maričko!

Prav zarana uberem pot pod noge pa hajdi proti Novemu mestu. Tja pridem, še predno je zvonilo poldne, dasi sem hodil jako polagoma in sem večkrat počival v kaki senci. Ostal sem v predmestju Kandiji v gostilnici, ki so jo pohajali najbolj vozniki. Dobil sem dobro kosilo in izborna vino, ki se je rodilo v slavnem Grčevju. Po obedu je prišlo v krčmo več gostov tudi iz mesta. Privabil jih je grčevce, morda še bolj pa brdka in dobrovoljna točajka.

Med pivci zagledam prav lično opravljenega žandarja, čigar obraz se mi je dozdeval znan. Zraven njega je sedel meščan, ki mu je nazdravil po nemški: „Herr Omajc soll leben!“ Žandar se zasmije: „Pasja dlaka, kolikokrat sem vam že povedal, da jaz nisem Omajc, nego Omejc, svojega imena si ne dam pačiti!“ Orožnika sem zdaj spoznal: bil je najstarejši prijatelj, ki sem ga imel v svojem življenju. Krščena sva bila pri istem kamenu v Mengšu. V šolo sva hodila hkratu in sedela več let v isti klopi, drug zraven drugega. Družila sva se i zunaj šole že v otročjih letih. Francelj Omejec se je pridno učil, bil je dečko vzornega vedenja, ali ne posebno dobre glave. Le z veliko težavo je zdelal glavno šolo v Ljubljani. Še huje ga je pestila gimnazija, zato ji je dal slovo in šel k nekemu trgovcu ali obrtniku. Odslej sva se videla jako poredkoma, zadnjikrat leta 1848. Dve leti pozneje so ga potrdili v vojake, ali je prestopil kmalu

k žandarmeriji. Radi svojega izredno lepega ponašanja, radi redovitosti in vsestranske sposobnosti svoje je v službi brzo napredoval. Takrat, ko sva se našla v Kandiji, ni nosil več orožja. Prost vseh drugih poslov je delal samo v pisarnici.

To se ve, da sva se na vso moč prisrčno pozdravila, ko sem ga obgovoril: „Omejčev Francelj, ali ne poznaš več Drmovega Janeza?“ Ker se nisva videla deset let, nabralo se je dovolj gradiva za pomenek. Razen vsakovrstnih drugih reči sem povedal prijatelju i to, da sem se seznanil spotoma s sestrično tiste Pangretove Maričke, ki je bila v Ljubljani milica ruskega carja Aleksandra I. Omejec se zakrohota: „Kaj, Pangretovo Maričko jo je imenovala proti tebi? Lani je Nilkarica tudi meni pravila o tej ljubezni, ali ljubica se je zvala Robercolova Katinka, ki je bila hči nekega ljubljanskega sedlarja. Pravo ime pa ji je Nilkarica. Kar je baba doživela sama, podtika zdaj drugim. S to ljubeznijo bi se rada pobahala, ali se pred ljudmi vendarle sramuje take slave. Nilkarico si je bil car Aleksander res izbral za svojo prijateljico. Baš meni se je namignilo od višje oblasti, da naj skušam poizvedeti zgodovino te ljubezni. Preiskava ni bila težka. Nilkarica je bila Aleksandrova perica, imela sta torej dovolj prilike, da se spoznata in zaljubita. Po odhodu iz Ljubljane ji je pošiljal car vsako leto po šeststo goldinarjev pokojnine. Po njegovi smrti jo je dve ali tri leta še dobivala, potem pa jo je car Nikolaj dal ustaviti, češ, Kranjica je prejela že dovolj nagrade za svoje zasluge. Pravijo, da je nje najstarejši sin močno podoben Aleksandru I. Nilkarica živi še zdaj v vednih spominih nekdanje sreče in časti. V carja Aleksandra je tako zatelebana in zamaknjena, da ne mara nobenega pogovora z ljudmi. Pri peči ždi in čepi sama zase in vzdihuje po blaženi preteklosti. Jezik se ji odklene samo takrat, kadar dobi priliko, da pripoveduje kaj o svojem carju ali pa o svojih otrocih. Ti starki se je na svetu zmerom dobro godilo. Najprej si je služila lepe denarce kot sloveča perica, prala je vsem ljubljanskim odličnjakom in bogatinom. Ko je zasnovala znanje s carjem, začel je padati nanjo zlat dež, ki je šel več mesecev: od njega je dobila, kar je pozelela in še več. Lepa pokojnina ji je dohajala tudi kakih sedem let. Pri tako bogatih dekletih se radi oglašajo snubači. Carjevo milico je vzel postaven, imovit meščan — gostilničar Nilkar. Po vsem Dolenjskem se čuje en glas in slov, da ta ženska ni izkušila v vsem svojem življenju nobene bede in nobene resne skrbi. Ljudje ji pravijo sploh cesarica. Izvir in pomen te besede je jasen; jako čudno pa mi se zdi, da o njeni ljubezni

z rajnim carjem dolenski kmetje ničesar ne vedo. Ako sem jih vprašal, zakaj jo imenujejo cesarico, mi mnogi niso mogli ničesar povedati; drugi pa so dejali, da se je je prišlo to ime menda radi bogastva, ker je na denarjih cesarjeva podoba!

Prijatelj Omejec me je v pogovoru tudi vprašal, s kakim namenom popotujem po Dolenjskem. Dejal sem mu, da nekoliko zato, da vidim našo dolensko krajino, še najbolj pa radi tega, da bi videl ženo tistega silnega oblastnika, ki mu pravijo „dolenjski Napoleon“. On me debelo pogleda in v čudu vpraša: „Kaj, tako zelo te zanima ta babnica? Ti, Janez, varuj se! Če Napoleon zve, da postopaš za njegovo gospo, zmaši te v tesno kletko, iz katere ne prilezeš tako hitro. Ali za Boga svetega, kje pa si se seznanil s to žensko, ki ne hodi nič po svetu? Veš, pravzaprav te moram obžalovati, da si se zaveroval v tako staro krasotico. Prekoračila je že štirideseto leto, ti pa jih imaš komaj osemindvajset in bi si bogme lahko izbral kaj boljšega!“

Jaz sem se moral brez konca in kraja smejati Omejčevi misli, da sem zaljubljen tudi jaz v Primčevo Julko in da me je privedla v Novo mesto ljubezen do nje. Svojo zmoto je kmalu spoznal, vendar ni mogel razumeti, da popotuje pameten človek tako daleč zato, da bi videl nekdanjo ljubico pesnika Prešerna. Njega je poznal tudi on, ali seveda le po obrazu, pesniške vrednosti in velikosti mu ni mogel pojmiti, ker je bil premalo izobražen. Tudi se je spominjal, da ga je čul imenovati v Ljubljani „ta prismojeni doktor“, v Kranju pa „doktor Figa“. Sploh pa nikoli ni zapazil, da bi ga bili ljudje posebno častili in hvalili. Imel ga je za človeka, ki je bil napol izgubljen. Radi starega prijateljstva pa je dejal, da mi iz srca rad pomaga, da se nagledam te starikaste dame, ki se mi zdi tako preko mere imenitna. Jutri bo nedelja. Ona hodi k osmi maši. Čakala je bova na mostu, kajti Napoleonovi stanujejo v Kandiji. 145

Z Omejcem sva stala drugi dan na mostu že o polosmih. Črez kakih deset minut se prikaže zaželjena v društvu stare gospe. Že sem mogel videti obraz tiste slavne žene, katere lepota je vdahnila Prešernu toliko brezsmrtnih vrstic in nam podarila po njem sonetni venec, predragocen niz biserov, kateremu ne najdeš lahko tekmeča v vsej svetovni literaturi. Srce mi je začelo utripati silneje in silneje, izpreletavalo me je čudno čuvstvo, neka poetična pobožnost, da bi bil pokleknil kar tamo na mostu. Vprl sem vanjo oči in jo gledal tako pozorno in zamaknjeno kakor še nikoli nobenega človeka. Obrazek ji je bil bled in nežen, kar se le misliti more. Nje vedro

čelo, mali nosek, mala preljubka usteca, velike, svetle, dobrodušne oči in tanke črtice v vsem obličju so me živo spominjale naše dične Josipine Turnogradske. Po moji sodbi ji je tako spodabljala, kakor da je njena starejša sestra. Gledal sem jo samo nekoliko trenutkov, in vendar se mi je začrtala podoba njena tako globoko v spomin, da bi mi je ne mogla izbrisati iz njega niti Matuzaleмова leta. S tovarišico se je pomenkovala po nemški, ali je vpletala vmes tudi slovenske besede, prav po ljubljanski.

Ko sta odšli z vidika, mi je jel prijatelj razkazovati drobno dolenjsko „metropolo“. Sedanje Novo mesto se razlikuje mimo nekdanjega domalega tako kakor kak ponosen grad mimo po-hlevne kmetiške hiše. Celo tista ulica, ki so ji dejali „železnica“, kaže le še tuintam kak sled nekdanje bornosti.

Ali meni takrat ni bilo za Novo mesto, Primčevo Julijo sem hotel še enkrat videti. V ponedeljek zjutraj sem je šel čakati na most že ob sedmih. Omejec mi je bil povedal, da hodi take dni često z deklo na trg ali v kako prodajalnico. Črez dobre pol ure jo zagledam. Ko odide mimo mene, stopam polagoma za njo. Na trgu je čepelo več žensk, ki so prodajale kuretino, zelenjad in druge kuhinjske potrebe. Pri eni se ustavita gospa Julija in nje služabnica, da bi kupili jajec in neke druge malenkosti. Zdaj se domislita, da nimata drobiža. Gospa veli dekli: „Ti, Metka, pojdi menjati ta denar v kako štacuno ali pa k mesarju!“ Jaz, ki sem stal za njima, se oglasim: „Ne bo treba nikamor hoditi, jaz imam dovolj drobiža. Prosim, za koliko ga želite?“ — „O, lepa hvala, gospod, samo za en goldinar, če so tako dobri.“ Ko ji odštejem drobiž, mi se prijazno zasmehlja in veli s tankim, simpatičnim glaskom: „Bog lonaj, gospod! Oni so menda popotnik. Tukaj je malo sveta, pa se vsi poznamo, njih pa še nisem nikoli videla!“ Jaz sem ji odgovoril: „Milostiva gospa, vi ste uganili. Jaz popotujem, da bi videl dolenjsko stran in njene imenitosti, ki so mi bile znane dozdej samo iz bukev.“ Gospa se nalahko prikloni in veli: „Pa srečno rajžo! Še enkrat hvala za drobiž!“

To rekši, krene v bližnjo prodajalnico, jaz pa sem ogledoval še nekaj časa trg, potem pa zavil nazaj v predmestno Kandijo. Ostal sem tamo še dva dni. Popoldne sva se z Omejcem izprehajala, kolikor je utegnil, po obedu pa sva sedela pri poliču, pušila in si pripovedovala svoje zgođe in nezgođe.

Primčeve Julije nisem več videl, ali sem skrbno povpraševal i prijatelja i druge goste, kako da živi, kaj se čuje o njej, kaj o

Charakteristika
njenem oblastnem soprogu. V gostilnici so imeli deklo, ki je služila nekdanj pri Napoleonovih. Zvedel sem o Juliji marsikaj, ali nič slabega. Že to je bilo zanjo dobro izpričevalo, da se je o njej kaj malo govorilo. Kakor je puščala ona druge na miru, puščali so drugi tudi njo. Iz vseh poročil, ki so mi došla o njej, sem povzel in spoznal, da je gospa Julija vzorna soproga, brižna gospodinja, svojim otrokom pa preljubezniva in prava krščanska mati. Vzgajala jih je pametno za praktično življenje, ne pretrdo pa tudi ne premehko. Radi moža je morala sprejemati vizite, pohajati javne veselice in razna društva, ali najbolj je bila vesela, če je mogla ostati doma pri svoji družini. Knjige je čitala prav rada, kadar je utegnila, sosebno zvečer in pri postelji bolnega deteta. Izmed vseh pisateljev se ji je priljubil najbolj Schiller, smatrala ga je za najplemenitejšega apostola pravega humanizma. Goethe se ji je zdel premalo idealen, živahen, često pa tudi pust in nezanimiv. Juliji so se gnusile vse knjige, ki popisujejo na dolgo in široko grešno ljubezen med zakonskimi in samskimi ljudmi. Zato je strogo obsojala Goethejeve „Werthers Leiden“ in „Wahlverwandtschaften“. Sicer se je pa ta gospa vestno držala načela, da se radi čitanja zabavnih knjig ne smejo nikdar zanemarjati dolžnosti. V hiši Napoleonovi je vladala najlepša sloga in v vseh rečeh najlepši red zato, ker je znala gospa Julija gospodinjski in se vesti kakor zapoveda Bog in zdrava človeška pamet. Nje bivša dekla je ni mogla prehvaliti. S posli je občevala tako prijazno kakor s svojo rodovino. Razen pogojene plače je dajala služabnicam svojo nekoliko ponošeno, ali še prav trdno obleko, ki jim je jako dobro zalegla. Sploh je bila ta gospa dobrih rok proti vsakemu revežu, od nje ni šel nobeden brez znatnega daru, včasih je stisnila kakemu siromaku kar celo dvajsetico v roko. To deklo sem tudi vprašal, na katerem jeziku je najrajši govorila njena gospa. Dejala je: „S svojim gospodom se je menila največ po nemški, z otroki pa po kranjski ali po nemški, kakor ji je prišlo na misel. In tako tudi z drugimi ljudmi, z vsakim tako, kakor je kdo hotel, ali po kranjski, ali pa po nemški. Molili pa smo vselej samo po kranjski.“

Z uspehom svojega pota sem mogel biti zadovoljen. Spoznal sem ne le Prešernovo Julijo, ampak tudi slovensko prijateljico ruskega carja Aleksandra I. Po нравni vrednosti se razlikujeta kakor noč in dan, ali nepristranska romantika postavlja obe v isto vrsto znamenitih žensk, ki so zaslužile po svoji lepoti, da se jih rojaki spominjajo. Mnogobrojni naši kritiki pa presojujejo njih doživljaje

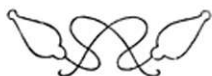
poleg splošne človeške navade: včasih s pohvalo in sočutjem, največkrat pa z glasno grajo, zabavljivim smehom in strupenimi klevetami.

Novomeško župnijo je upravljal ob času mojega potovanja prošt Arko, ki je bil nekak slovenski Abraham a santa Clara. Pridigoval je tako zanimivo, da so ga hodili poslušati ne le prostaki, ampak tudi gospoda in celo brezverci. V politiki se je držal nauka, da treba z volkovi tuliti. Med Slovenci je bil Slovenec, med nemškutarji nemškutar. Z rodoljubi je govoril samo po slovenski, z odpadniki samo po nemški. S tem pravilom je dosegel, da ni imel nobenega sovražnika. Našemu pesniku Prešernu je bil velik prijatelj. Poezijo njegovih ni mogel prehvaliti. Še večji prijatelj pa je bil našemu sovražniku, doleniškemu Napoleonu. Zagovarjal in odobral je vse, karkoli je storil, zasnoval ali namerjal ta prvak vseh doleniških birokratov in oblastnikov. V njegovi hiši je bil kakor doma. Vabili so ga neprenehoma na obede in južine. Kadar je prišel, obveselila se ga je vsa rodovina. Vzrok je bil, ker je znal prošt Arko kratkočasiti in udobrovoljiti vsako društvo s svojimi slanimi šalami in duhovitimi pripovedkami. Ob takih prilikah je tekla beseda dostikrat tudi o pesniku Prešernu. Ko sem se preselil jaz za stalno na Dolenjsko (l. 1867.), ni gospa Julija več živela. Sprijaznil pa sem se kmalu z uglednim uradnikom, ki je občeval mnogo s proštom Arkom. Moj prijatelj je zvedel od njega vse, kar se je govorilo o Prešernu v hiši Napoleonovi. Gospa je dobro poznala njegove poezije. Česar ni razumela, pojasnil ji je Arko. Nekatere pesmi se je naučila na pamet. Kakor mnogim drugim Ljubljankam je ugajala tudi njej najbolj „Nebeška procesija“. Gospa je često pravila, kako se je v mladosti šalila na veselicah z mladimi gospodi in tudi s pesnikom Prešernom, kake resne zaveze pa da ni imela nikoli z nobenim. Od konca jo je hudo jezilo, da v svojih ljubavnih pesmih Prešeren ni premolčal njenega imena. Sčasoma se je potolažila in mu odpustila. Prošt Arko je mislil, da jo je ta njegov greh celo veselil. Gospa je pesnika tudi branila. Dejala je: „Ubogega Prešerna razglašajo zdaj za strašnega pijanca. Jaz sem ga poznala precej dolgo, ali nisem nikoli slišala, da je pijanec. Taki ljudje delajo velike škandale, ki se kmalu razvedo po mestu. Prešernu pa se ni očitala nikdar nobena podlost. To smo vsi vedeli, da je velik lahkoživec in poreden tiček, ali mladini se to ne sme preveč zameriti. Drugače pa je slovel Prešeren, da je on najboljši jurist in koncipijent v vsej Ljubljani.“ Tudi pesnikovemu stričniku Jožetu se je za malo zdelo, da premlevajo nekateri ljudje s takim veseljem Francetovo

pijančevanje. Dejal mi je večkrat, da treba to grajo sprejeti vselej „cum grano salis“. Vino je res ljubil, ali saj ga ljubimo skoro vsi dedci in tudi marsikatera babnica. Skoro vsak se je tudi že včasih upijanil. Francetu se je to rado pripetilo, ako je zašel v društvo vinskih bratcev. Kadar pa ga je pil sam zase, ni se upijanil nikoli do nezavednosti. Sploh sem ga videl jaz prav malokdaj hudo pijanega. Ako je trebalo opraviti kako nujno delo, pa je znal moj sorodnik svojo žejo tudi brzdati. Dokler ni posla dogotovil, mu kupica še na misel ni prišla. V Ljubljani preseda več nego sto mladih in starih gospodov cele večere pri pijači. Vsak ga popije toliko, mnogi pa še veliko več, nego ga je pesnik, in vendar jim nihče ne očita, da so „strašni pijanci“. Vzrok je to, ker ti gospodki niso nič slavni in imenitni. Da je živel in umrl moj stričnik brez slave, živ krst bi ga ne pital s pijancem. Ali človeška priroda je tako podla, da brezsmrtnega imena ne more pustiti na miru. Po življenju slavnega moža začne brskati sto ostrih krempeljev. Ker smo vsi ljudje grešniki, nabere se kmalu kupček blata, s katerim se onesnaži njegov spomin, obenem pa tudi spoštovanje in ljubezen do njega. To gnusno klevetanje izvira menda iz zavisti, češ, ker nisem sloveč tudi jaz, naj ne bodo niti drugi!

V Novem mestu sem se seznanil z možem, ki je gospo Julijo morda najbolje poznal, s patrom L., njenim izpovednikom. Tudi on ji ni mogel prehvaliti značaja. Dejal je: „To ženo so vsi blagrovali, ker je imela vsega dovolj. Jaz pa vem, da je prebila i ona dosti sitnosti na tem svetu in marsikatera bridkost se je zaperila v njeno življenje. Ali z božjo pomočjo se je je vselej kmalu iznebila, ker so jo dičila vsa tri svojstva, ki so glavni pogoj za srečen zakon: znala je potrpeti, znala je odpustiti in znala je molčati.“ Ta pater mi je tudi pravil, da mu se je izpovedovala vedno po slovenski. Zadnje tedne pred smrtjo ni govorila z nobenim človekom drugače nego po slovenski. Na svojem materinskem jeziku se je poslovila tudi z možem in otroki.

Primčeva Julija počiva na šmihelskem pokopališču, pol ure od Novega mesta. Grob njen je prav blizu kapelice, na desni strani. Na njem stoji jako skromen spomenik z napisom, da se je rodila 30. maja 1816, umrla pa 2. februarja 1864.

Brez tragike.

Spisal dr. Ivo Šorli.

ila sva v gledišču, potem pa sva šla v kavarno ter sedla na svoj prostor. Vzela sva vsak svoj list v roko ter se zatopila vanj.

„Čudno, da nocej ni nobenega!“ je zamrmral čez nekaj časa.

„Najbrže so še v gostilni ali pa so šli že domov, saj bo kmalu polnoči,“ sem odgovoril ter čital dalje.

Bilo nas je kakih deset v tem tujem mestu, zato smo se čutili vezane drug na drugega ter pogrešali vsakega, ki ga ni bilo en večer med nami. Tudi drugače smo se dobro umeli, a posebno nagnjenje sem čutil samo do profesorja Jelenca, ki mi je sedel nocoj nasproti. Bil je sicer mnogo starejši od mene, a postala sva si vendar prava prijatelja, ker sva se skoraj v vsem čudovito strinjala. Često sva presedela v kavarni do ranih ur v užitekopolnem pomenkovanju, ko se dva sorodna si človeka takorekoč zagrizeta drug v drugega, da ne moreta narazen. Zato sva tudi ljubila kavarno bolj nego gostilno, kjer je vse preveč profano šumno, da bi se mogla človeku duša odpreti. Tu pa sva se stisnila v svoj kotiček, in če se nama ni dalo govoriti, sva lahko mirno čitala brez onega neprijetnega občutka v gostilni, da človek mora govoriti.

Segel sem ravno po drugem listu, ko so se vrata odprla in se je prikazal na pragu policijski nadzornik, ki sem ga videl pogostoma v kavarni. Stopil je k upokojenemu majorju pri najbližji mizi ter mu začel nekaj z važnim obrazom pripovedovati. Na majorjevem licu sem zapazil veliko presenečenje in kmalu je obstopila stražnika vedno bolj naraščajoča gruča.

Tudi profesor se je ozrl tja, a bila sva oba veliko premalo radovedna, da bi bila vstala s svojih sedežev. Sicer pa je stal gospod Suler tam. Gospod Suler je bil prototip onih kavarnarskih gostov, ki sede cel dan pri eni črni kavi in hodijo od mize do mize kakor doma, z vsemi znani, ter tolmačijo svetovne dogodke ali še raje domače novice, če jih je kaj.

Naenkrat se je gruča razpustila in gospod Suler je pričel na desni od vrat. Dvoje miz, ki sta ostali ob splošnem gibanju zasedeni, je prišlo prej na vrsto, potem pa je dospel do naju.

„Ali nista še slišala, gospoda?“

„Kaj?“

„Trgovca Eimer se je ustrelil“ je izgovoril mogočno, kakor da se je on sam, in oči so se mu zasvetile.

„A — a?“

Eimerja sva poznala oba, bil je stalen gost v naši kavarni. Miren, pameten mož, ves prevzet lepega stanovskega ponosa, skratka, ideal pristnega trgovca. Zato sem začutil rahlo, a resnično obžalovanje v srcu.

„In zakaj?“ sem vprašal.

„Ženo je baje zasačil z enim svojih komijev, pa je zgrabil kar samokres in se na mestu počil! A! — gospod doktor tudi še ne ve — —“

Gospod Suler je hitel dalje.

Molčala sva oba.

„Glejte“, se je nasmehnil Jelenc — „pravijo, da so tudi taki ljudje, ki se ustrelje samo radi tega, da bi napravili efekt. Tu ga imate tak efekt! Kako je vse srečno, da jim je napravil uslugo. Bo vsaj spet kaj govoriti!“

„In vendar je tragično! Tak izboren mož! Včeraj še sem govoril ž njim, zdaj pa leži mrtev doma . . .“

„Tragično, seveda, tragično!“ je zategoval profesor. „Te zlodejeve ženske! In vsi se niti postrelijo ne! Ah veste, včasih ima tak-le star samec tudi prijetne trenutke, če sliši kaj podobnega!“ je pristavil hitro in obraz mu je bil res vesel.

„No, da“, sem ugovarjal, — imel sem ljubico in tako je človeku vedno hudo, če kdo tako govori. „Že res — a to so vendar izjemni slučaji! . . . Sicer je pa to res nenavadno — kar na mestu se ustreliti! Bil je gotovo silno strastnega temperamenta in tisti mir pri njem je bil torej le navidezen.“

„Eh, so pač različni ljudje na svetu! Eden ostane vsaj na zunaj hladen, pri drugem vre in se kuha, da vse šumi, pri tretjem odleti pa kar naenkrat pokrovka v zrak, — vrag razumej to! O, niso vsi enaki ljudje“, je nadaljeval zamišljeno. — „Povedal bi vam lahko“ —

Umolknil je in si podprl glavo.

„Pa povej!“ sem si mislil in ga gledal.

„Sploh . . .“ je prikimal, strmeč daleč predse, kakor da tava bogve kje v preteklosti. „Sploh pa . . . morda je od trenutka odvisno . . .“

Umolknil je zopet. Nisem vedel, kaj hoče povedati, a gotovo se je zamislil v kako dogodbo iz svojega življenja. Čakal sem mirno, da začne.

Zdramil se je in šel počasi dalje:

„Da, to se pravi . . . Veste, jaz bi vam lahko povedal celo vrsto takih-le povesti iz svojih prošlih dni in vse bi vzporedil pod en naslov: „Brez tragike“ . . . Nič tragike, a vendar toliko tragike, veliko več nego pri tistih krvavih tragedijah s smodnikom in vrvjo . . . Samo umeti je treba ljudi in življenje . . . Jaz tudi čitam posebno rad proizvode te vrste, take nekrvave tragedije, tako da ni vse kar odsekano tam na koncu — človek potem snuje sam dalje . . . Toda . . . no, to zahteva umetnost!“ je prikimal kakor resigniran ter nadaljeval čez nekaj časa: „A v življenju je res često drugače . . . Brez vidnega vzroka vidiš, kako izpremeni ta ali oni naenkrat svojo pot . . . Tja čez polje je hotel, pa jo krene naenkrat na desno, in gledaš za njim in ga vidiš, kako izgine za ovinkom . . . Ali pa je taval bogve kje daleč tam ob robu, niti zapazil ga nisi, a zdaj se obrne in jo maha naravnost sem čez solnčno planjavo . . .“

Umolknil je zopet in v očeh, široko odprtih in bogve kam strmečih se je svetlikal odsev tiste solnčne planjave . . .

„A seveda imajo svoje vzroke“, je skomizgnil, „dasi se jih navadno še sami ne zavedajo. To se pravi: pravih vzrokov se ne zavedajo, čeprav misli vsakdo, da ve, zakaj je storil to in ono . . . Saj je nad nami kakor neki fatum . . . vse gre kakor hoče . . . Samo popoln filister je popolnoma konsekventen, samo pri filistru ve človek vedno in povsod, kaj bo učinil na to in to. Zato je z drugimi, z ljudmi naše vrste tako težko . . . in često človek ne ve, kako bi z njimi . . . In zato sem takrat toliko časa odlašal . . .“

Prenehal je spet. Postal sem že nestrpen. Danes res nisem mogel priti zraven. Čutil sem, da govori pravzaprav sam s seboj, da stoji pred njegovo dušo nekaj konkretnega iz življenja, o čemer pa še sam premišljuje.

Naenkrat je prikimal z glavo in se ozrl vame.

„Povedati vam hočem eno teh dogodb, ki se je nocoj posebno živo spominjam in ki je bila zame samega usodnega pomena,“ je rekel ter si prižgal smodko.

„Takrat sem bil na gimnaziji v nekem večjem kraju. Imen ne bom imenoval nobenih, saj je vseeno, kje in kdo. Družbe je bilo dovolj, a vendar nisem imel nobenega pravega prijatelja, s katerim bi se bila lahko kaj od srca pomenila. Zato sem se zelo razveselil,

ko mi je pisal moj najboljši prijatelj izza akademiških let, da je zaprosil notarske službe pri nas in da jo gotovo dobi. Sporočil mi je kakor vedno tudi pozdrav svoje žene, dasi sem jo do takrat poznal še samo po sliki. Tri mesece pozneje je prišel za stalno. Bil je tak kakor nekdanj in tudi njegova mlada žena je napravila name takoj najboljši vtisk. — Toda, dajva kaj piti, da naju ne bodo grdo gledali!“ se je prekinil in poklical natakara.

Nalila sva si kozarca in trčila. Gledal je nekoliko časa predse in potem nadaljeval: „Ta ženska je bila res nenavadno prikupljiva. Niti kaka izmed tistih mrzlih, niti vsiljivih lepotic, a imela je na sebi nekaj, kar je človeka v pravem pomenu besede omamljalo . . . Večkrat sem si rekel: če bi si jaz zaželel žene in bi si jo mogel naročiti, poslal bi gospodu Bogu sliko te-le ženske ter ga prosil, naj mi pošlje kaj podobnega.“ Tu se je nasmehnil. „Da, včasih začetkom našega občevarja je postalo tudi meni pri srcu nekam čudno, če sem se zasanjal v njen obraz. Seveda le za hipe, kajti prvič je bila žena mojega prijatelja, drugič pa mi je pokazala tudi ona, da ne čuti ničesar do mene, in jaz bi se nikdar ne mogel ogreti za žensko, ki bi ne zapazil najprej pri njej, da sem ji več nego kar tako. Vedno sem se vdal jaz vsaki izprva le iz neke galantnosti, ker sem videl, da me ljubi, in se še potem spustil le čisto previdno navzdol v sladko močvirje ljubezni. Jaz ne morem nič za to, a ženskam nisem mogel nikdar zaupati, vsaj takrat ne, ko so res ženske, od osemnajstega do štiridesetega leta . . . In bolj ko sem jih spoznaval, nje in življenje, bolj nezaupen sem postajal. Vse ne zasluži, toda . . .“

Zamislil se je zopet.

„Morda ste pa sami doživeli kako razočaranje, gospod profesor?“ sem ga podražil, a bil sem resnično radoveden. O tem ni bil še nikdar izpregovoril besedice.

„Eh, kaj še!“ se je zasmel. „Spustil sem se pač, kakor sem rekel, često v močvirje ljubezni, a vrvi, ki me je vezala s trdno zemljo, nisem nikdar prerezal. Z levico sem objemal ljubico, z desnico sem se držal za vrvi, in če je kaj sumljivo zašumelo, pa sem zopet splezal na suho . . . Ni junaško to, vem, a vrag bodi junak v močvirju! Toda, da se vrnem zopet k njej! Rekel sem že, da se je izprva včasih ovila omotica moje glave v njeni bližini, a da me je kmalu sama popolnoma ozdravila. Odtlej mi je bila edino še predmet opazovanja. In opazoval sem jo brez ljubezni in brez sovraštva, toda z vnemo nekakega skrivnega policista, ki pričakuje visoke nagrade, če kaj iztakne. Nisem zaupal drugim, nisem zaupal njej . . .“

To je gotovo negativna stran mojega intelekta, a kaj me briga, — vsaj lahko rečem, da me ni do danes še nobena ukanila.“

Zadovoljno se je smehljal in izpil premišljeno cel kozarec. Lice mu je zagorelo temneje in oči so mu še bolj zažarele.

„No, in kaj ste iztaknili na junakinji svoje povesti?“ sem ga spomnil, ker je le predolgo molčal.

„Vse polno; toliko, da sem imel za vselej dovolj. O, in zanimivo je bilo res! Toda samo da se je moja teorija obnesla!“ je vzkliknil zmagoslavno ter se nasmehnil nekam predse.

Meni je bil ta nasmeh zoprni. Mož se mi je zazdel naenkrat tako neumno enostranski! Čuti, da je v tej reči bedak, pa je še vesel tega! Dobi eno, dve, tri vlačuge, pa pravi, da so vse enake.

„Vas bi bilo torej jezilo, če bi bili spoznali, da je dotična poštena ženska?“ sem rekel s pomilovalnim naglasom.

„Ej, seveda!“ se je zasmel satansko zadovoljen. „Saj me tudi je, izpočetka, celi dve leti. Ta vrag je namreč svojega moža resnično ljubil! Vse zaman, naj sem vohal, kar sem hotel — to sem ji moral rad ali nerad priznati. Neovrgljivih znakov je bilo na kupe in jaz nisem bil tako neumen, da bi jih ne bil videl. Res, če bi bil veren, bi bil molil, naj Bog ne osramoti moje nevere!“

Ustavil se je spet in gledal kakor zamaknjen predse. Vlil je vnovič mogočen požirek vase. Vino se ga je bilo že malo prijelo, da mu je postajala govorica bolj in bolj živahna in strastna. Ta mirni, uneseni mož se mi je zazdel naenkrat demonski in tako verjetne so se mi zdele njegove nadaljne besede:

„Pa sem ga vendar vraga zmotil! Črez dve leti. Postal sem nestrpen, in ker ni hotelo biti drugega, sem se lotil jaz. O, tako rafinirano, da sem samega sebe občudoval! Dolgo se je opotekala, a slednjič, slednjič se je vdala. Hipnotiziral sem jo bil in začela je strmeti v me . . . tako, tako! . . . Pa sem vzel korec mrzle vode in pljusk! naravnost v obraz. Ha, ha! Kako me je potem šele pogledala. Da, da!“ je nadaljeval počasneje. „Videl sem, da je zrela, da bi mi pädla kar v naročje, takrat pa sem vpricho njenega moža mogočno izjavil, da je meni vsaka nezvesta žena slabša od najnavadnejše vlačuge. Ha, ha, hudič! ali je bilo to imenitno, kako je obledela in se stresla . . .“

Užival je te spomine vprav satansko. — Gledal je mimo mene in se pasel, ko jo je videl spet vso blede in trepetajočo pred seboj . . . Naenkrat pa se mu je obrnilo oko v mene in zganil se je, kakor da se me je ustrašil. Morda se je spomnil, da se je bil

predaleč izpozabil, da je govoril le preveč odkritosrčno, kajti nadaljeval je naravnost z menoj govoreč:

„Veste, to sem storil samo zato, da bi ji pokazal, kaj je bila pripravljena že storiti, da bi ji za vselej vzel pogum, poskusiti še kdaj kaj enakega. To ji bo dobra šola! sem si mislil.“

Ali res misli, da mu verujem? sem se vprašal. Saj je prej sam povedal, kaj je pravzaprav hotel. In žal mi je bilo, da se me je naenkrat spomnil in postal nenaraven in neiskren. Oni satan prej mi je veliko bolj ugajal . . . Kako bi ga spravil spet v prejšnji tok?

Nalil sem kozarec do vrha ter dvignil svojega proti njegovemu. Trčila sva in izpila do polovice.

„In ta šola ji je seveda pomagala?“ sem vprašal, sluteč, da ji ni pomagala.

„Za nekaj časa, da!“ je pritrdil. „Za precej časa celo. Sicer pa sem se jaz tudi prej in pozneje ob njej izborno zabaval. Tako od blizu opazovati to komedijo, ki ji pravijo sveti zakon, nisem imel nikdar drugače v življenju take prilike. Tem bolj zanimivo pa je bilo, ker ta njiju zakon ni bil navadne vrste zakon. On je bil pred vsem izreden človek; duhovit, naobražen, misleč in globok, fin, poetičen, sploh — moj prijatelj! In ona tudi ni bila popolnoma navadna ženska. Ne samo, da je bila izborna gospodinja, varčna, praktična, ljubezniva in usmiljena s posli in z ljudmi — to je nazadnje moževa stvar —, a bila je tudi jako izobražena, veliko je čitala, ljubila je strastno godbo in petje, pred vsem pa je imela izredno fin takt. In vendar in vendar — — —“

Obraz se mu je mahoma izpremenil. Nekaj kakor globoka žalost je šlo črezenj, sklonil je glavo in težko vzdihnil. In tudi glas mu je postal mehak in iskrenosti, usmiljenja poln.

„Da, verujte mi, velikokrat, velikokrat mi je bilo hudo pri srcu. In morda le radi tega, le samo zato, ker mi je bilo tako hudo, da je to človeško življenje tako revno in žalostno, in ker se me je lotil potem strasten upor proti vsej tej mizeriji, ki mi je stiskala prsi, sem postajal kar naenkrat peklensko zloben in sem čutil strupapolno slast, še večati to mizerijo pred seboj. O, gledati ta dva človeka, tako strastno hrepeneča drug k drugemu in vendar tako tako daleč drug od drugega, imeti neprestano pred očmi to dvojje tako tesno združenih duš, in vendar živečih vsaka na svojem planetu, vsaka zase plavajoč v mrzlem vsemiru! . . . Saj živimo vendarle vsak na svojem planetu, prijatelj . . . Misliš, misliš: zdaj sem dobil popolnoma so-

rodno dušo, zdaj le se stisneva skupaj in bo nama tako gorko... pa pade kar tako ena sama besedica... oni zmaja z glavo... in tedaj zapaziš malo razpoko... in se večja, večja, zija vedno bolj kakor strašno brezdhanje žrelo... in kar naenkrat sveti tam daleč daleč ona zvezda, s katero si mislil, da sta se bila spojila res v eno samo sladko luč... In ti si sam tu, čisto sam, in okrog tebe sama brezkončna, črna, mrzla tema...“

Pokimal je nemo.

„Čudne misli so mi rojile po glavi, ko sem ju dan za dnem opazoval in premišljeval. Navadno sem zahajal k njima vsak večer, a vsaj enkrat v tednu smo šli skupaj v gostilno. Imeli smo nena-
vadno veliko res inteligentne inteligence, prava duševna in zelo ekskluzivna aristokracija; in reči moram, da smo se prav pogostoma spuščali v pametne razgovore. Posebno z mojim prijateljem sva navadno filozofirala. In ona se take vrste zabavi ni izogibala, kazala je celo nehlinjeno zanimanje. Ej, in potem tiste zevi, tisti prepadi!“ je zmajal z glavo in spet zamišljeno prikimal. „Recimo, smo pre-
čitali vsi trije kako knjigo. „Rezanica!“ to je stalo tudi njemu že kar na obrazu. „Rezanica! — to sva tudi rekla. In ona — ne, ona ni bila trmasta, molčala je, a kaj vraga, ko sem ji videl v očeh, da je to rezanico použila z užitkom! Ali pa smo čitali kako stvar skupaj. Božanstveno mesto, človek kar drhti nebeškega razkošja — a poglej njo... Ne, ona ne uživa, samo trudi se; vsaj veruje, da je lepo, toda zaman... Joj — in jaz bi tega ne prenesel!“ je viknil strastno. „Če jo ljubim, če je moja — saj tisočerkokrat uživam, ako čutim, da drhti tudi njena roka v moji...“

„In tako vedno in povsod!“ je nadaljeval nekoliko mirneje. „Posebno pa glede ljudi! Tu se pa ni kar tako vdala. V umetnosti se je čutila menda preveč negotovo... Nekoč sva se vrnila s pri-
jateljem z izprehoda in med tem časom ji je bil neki čifut obesil ničvredno packarijo za precej drag denar. S kakim navdušenjem je nama pokazala to oblizano cunjo! Zbolelo je mene, zbolelo je njega, opazil sem to dobro — in rekla sva, da je slika dobra. Proketo! — a to so prepadi, prepadi!“ je udaril z ного ob tla.

„Da, toda glede ljudi!“ se je spomnil. „Tu je imela pa svojo glavo... In te sodbe!... Toda ne!... Kako bi rekel? Saj je imela navadno prav, po svoje prav, tako na splošno. Samo tega ni umela, da midva, njen mož in jaz, sodiva ljudi z nekega docela drugega, rekel bi razrednega stališča. Rečem akademiku tepec, rečem kmetu tepec — a samo po sebi umevno je, da merim vsakega s

posebnim vatlom. In tu smo se često ločili. In kako! Zato me tudi spočetka ni posebno marala. Galanten sem bil samo v oni dobi, ko sem jo izkušal, drugače pa sem surovež,“ se je nasmehnil zadovoljno. „Dama gori, dama doli — kdor se spusti z menoj v boj, se ne sme več sklicevati na to, da ima nekoliko nežnejšo polt. Jaz ne morem nič za to, če je potem vsak moj pogled en „osel!“ Sicer pa sem bil to jaz, ker sem se z žensko prepiral — ženska ne zna debatirati, ženska se zna samo prepirati!“

Nasmehniti sem se moral in on je vzel moj nasmeh zadovoljno na znanje. A motiti ga nisem maral, zato sem molčal.

„Sicer pa je v meni precej pridigarskega! Prizadeval sem si res pošteno, da bi jo naučil gledati svet z mojimi očmi, oziroma z očmi njenega moža, kar je bilo na splošno isto. In bil sem mu res prijatelj in bolelo me je, ko sem videl, da mu de grozno hudo to nesoglasje med njima. A vrag vedi, morda že mora biti tako! Tolikokrat sta se spričkala, da, celo ljuto sprla — on je bil silno nervozen človek in je kot njen mož seveda še vse manj izbiral izraze nego jaz —, a vendar sta se ljubila, da ju je bilo ginljivo ali pa neumno gledati, kakor sem bil pač razporežen. Namreč potem, ko sem jo bil jaz polil, se ga je zopet oklenila s še večjo silo, kakor bi bila spoznala, da je on edini poštenjak na svetu. Dokler ni prišel oni — baraba!“ je siknil.

A kakor bi se bil spomnil, da hoče pripovedovati po vrsti, je prišel spet mirneje:

„Da, ta ženska tudi ni mogla na primer umeti, kako da sva z njenim možem stokrat rajši sedla med priproste kmete, nego pa med tisto polizobraženo brozgo, če že naše ožje družbe ni bilo zraven; ona ni umela, da je kmetova duša proti duši take ne-ve-da-ne-ve-inteligence kakor priprosta, a trdna vrv proti razcefe-dranemu, napihnenemu kosmiču, — videla je vedno le nerodne, neotesane kmete in v njih neokretnih besedah ni slišala utripati ogromne, globoke, čudovite ljudske duše . . . Moj Bog! in naša slovenska zemlja, kadar je ležala vsa svetla pred nama in kadar se je kadilo iz nje — — —“

Glas mu je odrekel in oko se mu je orosilo. Stisnilo se je tudi meni srce in v prsih me je zaskalelo . . . Dvignil je kozarec in čašici sta žalostno zazveneli . . . Človek bi nikdar ne verjel, kako otročji lahko postane daleč zunaj v tujini . . .

„Z eno besedo, kar se tiče ljudi, je bilo pri njej vse zaman!“ je stresel odločno z glavo. „A jaz tega še vedno ne umem in morda

je to slavni ženski instinkt: slednjič, četudi po še tako dolgem času, je vendar kakor zaslutila, kdo ima res fino in globoko dušo. Strastno se je ogrevala za tega in onega, a nazadnje ga je vendar kar brez vidnega vzroka pustila sredi ceste in ravno tako je postajala bolj in bolj prijazna z ljudmi, ki jih spočetka ni mogla trpeti, naj sva jih jaz in Adolf, njen mož, še toliko hvalila. Njeni izvoljenci so bili kljub vsemu ljudje-poetje in prej ali slej je vselej zasledila, komu cvete v prsih resnična poezija. A dasi je navsezadnje, morda po dolgem iskanju prišla vedno, vedno tja, kjer sva bila že takoj spočetka z njenim možem, je sedeminsedemdesetič slušala vendar zopet le svojo pamet. In zato je bila tudi pri onem prokletem človeku vsaka beseda zastoj in zato je tudi prepozno spoznala, da ji je bil v pogubo.

(Konec prihodnjič.)

Vera, upanje, ljubezen.

Da tvojih ustnicah
cvele so meni
rože življenja . . .
polne milobe,
polne sladkosti! —

Iz tvojih oči
sijale so meni
upanja zvezde . . .
žarni refleksi
gorke ljubezni! —

Bil si nekdam mi
Bog in ljubezen! —
Srce je moje
malikovalo:
tebe ljubilo,
upalo v tebe,
v te verovalo! —

M. P. Nataša.

Knez Pavel Trubeckoj.

Pismo drja. Ivana Prijatelja.

V Parizu, 10. decembra 1904.

ako se imenuje največji sedanji ruski kipar. A to ime je nerazdružljivo z imenom italijanskega skulptorja Medarda Rossa. Oba pa spadata pod signaturo Francoza Rodina. Trubeckoj živi sedaj na moskovski Mjasnicki, a rojen je v Intri na Laškem in se je izučil pri Milancu Rossu, ki stanuje sedaj na bulvarju des Batignolles v Parizu in prireja obenem s Trubeckim svojo kolektivno izložbo v „jesenskem Salonu“, kjer letos izjemoma ni razstavljeno nič Rodina. Zato pa človek tu v Parizu lahko pri vsakem koraku vidi dela ali vsaj reprodukcije tega prvaka impresionistnega kiparstva.

Kakor v slikarstvu je impresionizem tudi v kiparstvu nova struja. Nova romantika je to kot živ, silen, notranje enostranski protest proti mrtvemu vseobčemu ravnotežju klasicizma, te zaspane zunanje pravilnosti, ki jo poraja posnemanje genijev, rojenih klasikov, katerih dela so polna višje harmonije, suverena ravnovesja, živega, diha-jočega, individualnega in zato neposnemljivega. A dočim je bila romantika neposreden protest proti klasicizmu, ki ga je tudi strla, se je dvignil impresionizem na mesto premaganega naturalizma. Ali oba — romantiko in impresionizem — veže poudarjanje duhovnega elementa. In zato je impresionizem, kakor je bila romantika, poizkus, razširiti meje umetnosti, odkriti nove načine izražanja, finejše, intimnejše in bolj odgovarjajoče sodobnemu razpoloženju duhov. Impresionizem je iskanje, posezanje v nove sfere, impresionizem je silna napetost in polet duha. — Rodin je klasik impresionizma, ako je dovoljeno spravljati v zvezo ta dva izraza. Zakaj on je pri vsej svoji mogočni potezi iskalca vendar še vedno uravnovešen, sintetičen, celoten. Njegov Janez Krstnik v luksemburškem muzeju se na primer ne loči po detajlni izvršitvi bogve kako zelo od drugih, po izgubljeni dognanosti in mitološki snovi klasicistnih kipov, ki so v tem muzeju. A vkljub temu poudarja po impresionistno glasno eno glavno idejo: Njegov Janez ni najprej človek, ampak je najprej in pred vsem — prorok, korakajoč s počasnimi, dolgimi, veličastno-

resnimi koraki. Ta mož nima niti kameljega plašča, niti palice predhodnika Križanega, a vendar si ga nehote misliš prestavljenega v puščavo, tja k reki Jordanu, na brezmejno mogočen, molčeč in resen horizont. V istem muzeju je „Danajida“, delo istega kiparja, sijajno izlikan akt ženske, ležeče v „interesantni“ pozi. A ta vtisk akta popolnoma izginja pod krčevito impresijo obupa, brezuspešnega dela in neodrešne „Danajidine“ muke, ki kriči iz kipa. Druga skulptura se zove „misel“ — sama glava devoyke, kakor rastoča iz kamena, mehka, eterska, z očmi, vprtimi v eno točko, in s tako magično koncentriranim pogledom, da je vtisk „misli“ — in samo misli — neodoljiv. Najdalje pa je šel Rodin v impresionistni smeri v poprsju Balzacovem. To ni Balzac, kakor ga je videla njegova hišna vsak dan, ko mu je pometala kabinet, kakor so ga videle njegove ljubice v intimnih večernih urah. To je Balzac, kakor ga vidi današnji človek pod vtiskom njegovih del, v katerih živi večno. To je orjaška prikazen, materijalno nedoločna in že nejasna, a zato duhovno krepko izražena, smela, mogočna. To ni več telo, to je samo duševna gesta na obzorju sodobne duše.

* * *

Kakor moderna v literaturi, tako stremljuje tudi moderna v slikarstvu in kiparstvu „po izražanju neizraženega in neizrazljivega“. To je geslo, ki odmeva že nekaj desetletij po vsej Evropi. Otipljiva realnost, katero nam je naturalizem naših očetov pokazal in razložil do poslednje nitke, nas je začela dolgočasiti s svojo dognanostjo in končnostjo. Naša doba je zahrepenela po neskončnosti, po veliki vsebini, ki ne gre cela v nobeno prirodno formo in nobeno formulo, ker je razum ne obseže, ampak jo more objeti samo čuvstvo in slutnja. Ali njen odsev nam sije iz slednje realnosti v prirodi. In ta odsev je ona vez, ki družijo posamezne predmete v eno, je duša, je enota sredi brezštevilnih reči in pojavov, je — Bog. Nova umetnost je izpremenila svoja gesla in si postavila nove cilje. S tem je prišla sama od sebe ob veljavo tudi prejšnja tehnika in prejšnji način umetniškega izražanja se je zavrnil kot nekaj, kar nam več ne zadostuje. Prijemljiva razločnost, zaokroženost in završenost je veljala v času naturalizma, opisujočega to, kar je na videz celotno in razločno odkrito vsakemu očesu in leži na vseh potih in v vseh kotih življenja. Ta način izražanja je novim dušam banalen, kakor jim je banalno postajanje naturalistov ob samih rečeh in gledanje umetniških kratkovidnežev na samo otipljivost. Zato iščejo moderni

nove forme, nove tehnike, ki bi izražala neomejeno umetniško imaginacijo in bi ne vklepala čitateljevega, oziroma gledalčevega samotvornega čuvstva v suženjske galeje vsakdanje vidnosti. Moderni poet ne deluje več z določnimi stavki: sestavljajoč kakor iz kamenčkov podobo — vsak stavek en kamenček. On deluje z odstavki. Posamezen stavek ne pove pogosto ničesar, te ne veže na nobeno konkretno predstavo. Pri Cankarju moraš prečitati cel odstavek in ga pustiti delovati na svoje čuvstvo. Šele ko si prebral celo partijo, se te polasti neko razpoloženje, nedoločeno in neomejeno v svoji fluktuaciji, a zato polno vtiska čisto določnih smeri, vidikov in daljav senzitivne moderne duše. Ne s črtami, ampak s plastmi deluje današnja umetnost. In zato je današnja umetnost — literarna kakor upodablajoča — umetnost o bčutih.

* * *

Najteže in najkeseje je našlo moderno čuvstvovanje svoj izraz v kiparstvu. Slikarstvo ima barve, gibljive linije in ima svoje brezštevne tone, s katerimi se dajo naznačevati najrahljeje in najtajneje intimnosti duše. Kiparstvo pa ima trdi kamen, težko kovino, suhi les ter njih nič manj trde, težke in suhe konture. Zato se je na tem polju umetnost najdalje bavila s tehniko, in zato je v moderni skulpturi še šedaj toliko sledov dela in eksperimentov. Nova forma v kiparstvu se išče. In v prvih vrstah teh iskalcev stoji Italijan Rosso. Značaj iskalca je v njem močnejši nego umetnika: ravno narobe nego pri Rodinu. Rosso upodablja najbolj hipne impresije. On stremlji po kiparstvu, ki bi moglo ovekovečevati najbežnejše dihe in momente duše. Tako se pogloblja v tehniko, tako eksperimentira s formo, da pogosto zamuja velika umetniška navdihnjenja. Ker se mu kamen še ni vdal, poizkuša z voskom. „Malade à l'hôpital“ je kepa voska brez določnih kontur, a z neodoljivim vtiskom predmeta. Voska samega in kakih določnih črt skoro ne vidiš, ampak samo težko, motno bolniško kinkanje, kakor da bi bil pravkar prišel iz bolnice, kjer postelja ob postelji napol dremljejo, napol umirajo sklonjena človeška telesa. „Enfant au soleil“ predstavlja glavico otroka, kateremu se blešči. In samo ono značilno, hipno mežikanje je upodobljeno, vse druge podrobnosti obraza so opuščene in jih ni. Drugi način, ki ž njim dosega Rosso velike efekte mehkode in niansiranja v trdem predmetu, so padajoče sence. On ne gladi obrazov, ampak jih pušča v navidezno grobih gubah in robovih. Toda te gube in ti robovi so tako preračunani, da delajo pri vsaki razsvetljavi zna-

čilno senčenje. Od obrvi pada senca, od las in od nosnega hrbta ter podaja licu, čelu in ustom neko zabrisanost, ki je mehka, živa, drhteča in topla. S tem je premagan mrtvi hlád, ki veje po navadi iz skulptur, in umetnost se tako izpopolnjuje v svoji tehniki, dobiva sredstev za finejšo izražanje.

* * *

Knez Trubeckój je ruski impresionist, in vprav zanimivo je videti, kako se prilaga ta moderna umetnost ruski duši. Odkar je Trubeckój upodobil Tolstega, se človeku zdi, da bi kak Antokolskij — največji zastopnik ruskega klasičnega kiparstva — s svojo gladko umetnostjo sploh ne mogel kongenijalno predstaviti te pristno ruske figure. Zakaj samo notranja umetnost Trubeckega, zaničujoča vsako formalno izgajenost, je mogla v vsej velikosti pokazati tega rezkega, neprizanesljivega prenapeteža notranje dobrote, tega srepega, čuvstvenega zagrizenca ideje, ki nikdar ne gleda na pozo, nikoli ne pazi na obliko, ker je sploh še nima, kakor vse, kar je slovansko.

To, kar Trubeckój upodablja, ga označuje. On, ruski plemič, modelira dame, aristokratsko visoke, vitke, samotne ko zaostala in zapoznala misel; melanholične statuete, polne velikega čara in tihe, diskretne romantike. Tako je otožna njegova potomka davnih pokolenj, da niti jokati ne more, ker ne pozna katastrofe, pretresujoče in prenavljajoče. Visoka ko sanja stoji in strmi predse in molči, stiskajoč v nerazumljivi, brezbesedni otožnosti svoje fine, tenke ustnice. In tak je tudi moški, ki je najbrž on sam. Tenak, velik, gologlav, lahno oblečen. Eno roko drži v žepu, druga mu visi ob boku, dolga in fina. Na Fidusa spominja, ki je prišel k Diefenbachu, da je pridigoval njemu, rafiniranemu aristokratu o zdravi, krepki prirodi, o srečnem nagem telesu in sočnih užitkih primitivnosti.

Ista hrepenenja napolnjujejo dušo knezu Trubeckemu. Osamelo hčerko preživelih očetov pridružuje možu ter ji polaga otroka v naročje. In ta otrok dobiva pod roko Trubeckega oblike Jezuščka, a mlada mati postavo nje, v kateri je človeštvo stoletja oboževalo materinstvo. Kakor Dostojevskij v „Bratih“ se tudi Trubeckój z neko sveto ljubeznijo mudi pri otrocih, upodabljač jih vedno iznova. In preko otrok prihaja do prirode, katere se veseli kakor deca in skoraj vedno v njih družbi. On je med onimi otroki, ki se igrajo z mucami, psički (dve čudoviti skupini!) kakor z bratci, med onimi, ki ljubijo teličke, sesajoče dobre, skrbne kravice, ter žrebička s kobilo.

Koliko svetega miru, resnobe in važnosti je v teh kipcih! Trubeckój modelira ruskega izvoščika z njegovim sivčkom-konjičkom, ki mu je dobrotnik in brat. Po zdravi sili hrepeni, ko upodablja atleta, po nedotaknjeni prirodi, ko stavi v zgled Laplandca, stoječega široko in monumentalno v svojem kožuhi sredi surove prirode. Belí, skočni severni psi sede pozorno ob njem in vpreženi severni jelen ga gleda s svojimi pokornimi, razumnimi očmi. Samozavest in moč diha iz skupine.

Nato pa se zasanja umetniku-severnjaku vroča južna zemlja, kakor se je sanjala resni smreki vesela palma v znani Heinejevi pesmi. Kakor fata morgana južne prirode švigne mimo njega zagorel, žilav beduin na svojem trpežnem, suhem konju, nedoločen in meglen v svojih konturah ko daljen brizg zdrave puščavske krvi. — Tukaj je zopet upodobljen pes, tam drugi, tretji . . . Tu v kotu pa stoji znani Segantini kakor iz alpske zemlje vzrastel hrast z mogočnim vejevjem in vihrajočim listjem; Segantini v silni pozi, z rokami, uprtimi ob prsi, in z dolgo brado in lasmi, razčesanimi od vetra, orjak z vedrim čelom in jasnim pogledom. Ob tem hipu začutiš novo sorodno nit, ki veže ruskega Slovana z zapadno, drugoplemensko dušo. Kulturna družina Rodin-Rosso-Trubeckój se povečuje s Segantinijem in poslednji je oni, ki veže sever z jugom. Oni Segantini, ki je svojo vročo, romansko, življenjaželjno in po zunanji vdanosti hrepenečo dušo ohladil ob mrzlem granitu doline Engadinske, ublažil svoje strasti — glavna gibala romanske duše — ob molčanju alpskih poljan; oni Segantini, ki je zbežal z romanskih tržnih prostorov, igrališč in torišč južnih ljudi — v visoko prirodno samoto, kjer si človek s konjem prijateljsko deli delo na polju, kjer pod enim lesenim stropom doji žena svoje dete in krava svojega telička, kjer ljudje čutijo svoje sorodstvo z živalstvom in rastlinstvom in celo s studentem in goro, občujejo v svoji verni domišljiji z njih dušo, ki si jo predstavljajo v podobi vidnih mitičnih bitij. Tu je eden umetnik kakor drugi prvoten človek. Pred pobožno božjo službo nekega starodavnega panteizma stojiš, pred skrivnostnim kultom, pred katerim beži vsa skepsa našega razuma, ki ni imel, nima in ne bo imel nikoli ničesar opraviti tukaj. In priroda je veličastno svetišče . . .

Ko je bil torej Trubeckój še mlad in učenec, je delal v delavnici romanskega umetnika, zaljubljenega v formo in hrepenečega izpopolniti način umetniškega izražanja s finejšo, subtilnejšo, novo tehniko, ker so jo zahtevala prekipevajoča, neskončno diferencirana utripanja stare, bogate kulture njegove. Ko je postal mož in se je

preselil v domovino, je našel v sebi severnjaka Rusa, ki na podoben način ko alpski stanovalec ne živi v pisani ljudski gneči — kjer človeška tesnoba razvija konkurenco in ljudsko spretnost in duhovitost — ampak v neizmerni, samotni prirodi, s naravo in od narode; začutil je v sebi dušo starega kazaka Jeroška, ki (v Tolstega romanu „Kazaki“) pri nočnem bivuačnem ognju lovi večje, letajoče proti plamenu, jih prijemlje s svojimi debelimi prsti — male, nežne živalice in jih izpušča z besedami: „Daj, da se opališ, neumnica! Tjakaj leti, saj je dovolj prostora . . .“

Nad vsemi visokimi teorijami in estetičnimi zapadnimi finesami je prevladalo enostavno, a vsemogočno rusko čustvo, ga pričelo prevzemati vedno bolj, dokler se ga ni končno čisto polastilo in zbudilo v njem naposled oni pristno ruski pretiravajoči, plemeniti čustveni patos, katerega vrhunec pomeni grof Lev Tolstoj. Danes je knez Trubeckó j kiparski pendant jasnopoljanskega proroka. Ni čuda, da ga s tako ljubeznijo portretira, zakaj s svojim poslednjim delcem je Trubeckó j povedal svetu glasno, da sta odslej s Tolstim eno.

To poslednje njegovo delo je razstavljeno tu kot skica v mokri glini pod steklenim pokrivalom. Predstavlja pa dve skupini. Na eni je videti grob in ob njem mršavo hijeno, ki izkopava iz zemlje mrtveca in hlastno mrcvari človeško truplo. Na drugi pa debel, zalit možic v fraku, sedeč pri bogato pogrnjeni mizi in masteč se s celim pečenim pujskom. Pod prvo je napisano: *Obéissant aux lois de la nature* (Sledeč zakonom narode), pod drugo: *Contrairement aux lois de la nature* (Proti zakonom narode). Obe skupini skupaj pa imata naslov: *Les mangeurs de cadavres*.

Na malem prstu . . .

Na malem prstu prstan zlat
krasi ji belo roko,
ki ji ga samostanski brat
za ljubav dal globoko.

Na prstanu pa kamen je,
ki pravi o ljubavi, —
nihče, — le ona ga ume —
in tihi mrak v daljavi.

In kadar plazi noč temna
po tiho spečem gaju,
skrivnostna pesem prstana
ji speva spev o maju. —

Vsa zatopljena v prošli maj,
zre samostan vrh gore,
želi si srečnih dni nazaj,
želi ljubezni zore . . .

Tihozor.

Podoknica.

Zamrzli mesečni žarki
vise po ledenem zraku.
Vse tiho. Le moja stopinja
zveni po uličnem tlaku.

Ej, tu sem dospel pred hišo,
ki v njej sem bival pred leti.
Kako li se okno moje
od lune bliska in sveti! —

Zgenilo se nekaj je v meni,
to pesem je mehko-sanjava:
„Oj ti, ki mi bivaš tukaj,
ti bodi mi stokrat zdrava!

Kako si lepa in jasna,
kako se milo nasmihaš,
kako le radost brezskrbno,
življenje blaženo dihaš!

In vem, da me ljubiš . . . ljubiš,
da z mano se šališ rada,
ti dete iz solnca rojeno,
ti utelešena nada!

Vsa duša mi sili k tebi,
ko sanjaš prelepe sanje!
Glasovi naj moje pesmi
pod oknom zvene ti vanje!“ . . .

Tako sem stal pod oknom,
prevzet od mehke bridkosti,
tako sem pel po noči
podoknico svoji — mladosti!

A. Funtek.

Četrto stoletje slovenskemu slovstvu na braniku.

K petindvajsetletnici „Ljubljanskega Zvona“.

Spisal dr. Jos. Tominšek.

II.

Privica se je zgodila Koseskemu in vsem, ki so bili njegovega duha in njegovih besed; ali Levstik mu je ni delal, ker on ga je znal s stališča poznejših let soditi že v mladih letih; saj ga je že kot četrtošolec grajal, kakor nam poroča Levec (Levst. Zbr. sp. V. 335), in smel ga je grajati tisti Levstik, ki je že leta 1854. izdal, zapel pa že prej tisto nedosežno humorno-resno pesem „Na vseh svetnikov dan“. Če študiramo tedanjo dobo, res jedva verjamemo, da je tedaj mogel zapeti mlad človek zdravico Adamu (Zbrani sp. I. 156):

„Adamu se prvi kozarec izprazni,
ker vsega on bil je človeštva prvak. — —
Ljudem je veliko preglavico storil,
ker v raji se ženi zmotiti je dal;
a potlej je zopet se ves izpokoril,
grmovje požigal, ledino oral . . .“

Kajpada! Adam je sploh prvi „oral ledino“; no, Prešeren je tudi „oral ledino“ — naše poezije, a Levstik je oral ledino — naše kritike;¹⁾ zato pa je tudi končal svoj klasični spis: „Napake slovenskega pisanja“ v „Novicah“ leta 1858. (Zbr. sp. IV. str. 21. do 86.) z besedami: „Kdor Slovincem dobro hoče, naj z mano zakliče: Bog živi kritiko!“

Leto 1858.! Bavili se bomo ž njim še pozneje, a že zdaj pribijmo, da se ž njim začenja posebna epoha, tista, ki se je naposled zlila v „Zvon“ in še leta 1905. ni končana. S tem letom se resno

¹⁾ Štiri leta pred zdravico Adamu je seveda šaljivo zapel v „Sloveniji“ I. 1850. (Zbr. sp. I. 15):

„Čemu oral bi polje,
ledino trdo kopal?
Zasajam rajši trsje . . .“

začenja za slovensko slovstvo leposlovje. Leposlovje velja sploh, po krivici ali po pravici, za slovstvo *ἡ ἑλληνική*, in res se pri vprašanju o slovstvu kakega naroda misli najprej na njegove pesnike, romanopisce itd., znanstveniki in sploh spisovalci strokovnih del pridejo šele za onimi. Marsikomu to ni všeč; ali v tej enostranosti je zdravo jedro; strokovstvu in znanstvu se pozna vedno vsaj košček mednarodnosti in pri njunem objektivnem značaju to tudi drugače ne more in ne sme biti; le leposlovje more v svoji subjektivnosti biti narodno in je zato res lahko, kakor smo že omenili, merilo narodnosti.

Res nam kažeta zgodovina in pogled okoli nas, da se vsak narod prav zaveda narodnosti šele tedaj, ko ima **leposlovje** v svojem lastnem jeziku; dokler mu služi lastni jezik le pri utehi najnavadnejših potreb, torej kot pomočnik v sili, proti vedno nevarnost, da se ob ugodni priliki umakne jezik tudi na tej progi. Kjer pa so razmere take, da nastane želja po domačem leposlovju, torej po nečem, kar ni vsakdanji kruh, tam je domači jezik dovolj ukoreninjen, da sesa sok iz rodni tal in ga razploja. Dokler pa v naših kulturnih časih kak narod ne dospe do leposlovja, tako dolgo je njegov jezik in kar je spisano v njem, le predmet za strokovno raziskavanje jezikoslovca ali za etnografskega statistika; živ narod se tak ne more imenovati; kvečjemu ga vzdržuje še nekaj desetletij „prirojeno“ leposlovje, t. j. narodna poezija. Ko pa se konča nje ustno sporočilo, zazvoni takemu narodu kmalu mrtvaški zvon. Tako se je zgodilo, oziroma se še godi raznim slovanskim plemenom, ki so naseljena v nemških vzhodnih in severnih nižinah. — Tak zvon bi bil tudi najbrže že pel Slovincem, ko bi njih slovstvo sestajalo vedno le iz abecednikov, katekizmov, molitvenikov in oklicev. Sv. pismo je Slovence uvrstilo res med narode, ali vkljub čudoviti moči, ki leži v tej večni knjigi, bi bil slovenski narod čez nekaj stoletij nehal biti slovenski, ker bi se mu polagoma odvzela tudi ta, prva in zadnja, knjiga.

Zato pa, razcvitaj se naše leposlovje! Zato je tudi čisto prav — kakor mi je sicer žal za znanstvo — da si je „Zvon“, ki je vedno pazno zrl na žive naše potrebe, že izprva postavil za devizo, netiti zlasti leposlovje.

Leto 1858. je z „Glasnikom“ prineslo Slovincem prvi začetek pravega leposlovja. Seveda so tedaj ljudje kvečjemu slutili, kakega pomena je bil ta pojav za slovensko slovstvo, za slovenščino in za Slovence sploh. Ali kmalu so se kazale posledice, zavela je druga sapa, često ostra, tudi strupena, ali očiščujoča, ker je prinašala

s seboj vesoljni lek: umetnost! Trajalo pa je še leta in leta, predno se je na njej umetnost videla bolj nego njena zunanja oprema, ostop. —

Vladalo je še tedaj in je vladalo tja do „Ljublj. Zvona“, posebno pa do Stritarjevega „Zvona“ zlasti pri pesnikih očitno mnenje, da mora prava slovenska pesem, zapeta v narodnem duhu, imeti tudi narodno snov, da se mora v njej opevati, če mogoče, „majka Slava“ ali vsaj kaka njena bajna hčerka, ali pa nje bivališče, domovina, naposled tudi še kako bitje s človeško krvjo, n. pr. „slovenska deklica“ ali slovenski „junak“. Izprva je takih snovi tudi res bilo treba in vsaka beseda, ki se jih je doteknila, je res odmevala v srcih, ali tisti entuziazem, ki je najprej vzplamtel leta 1848., je ugasoval, ko se je videlo, da ogenj žge ali preveč ali nič. Drugod je kaj hitro ugasnil popolnoma, pri Slovencih pa je prav grel šele po l. 1848.; saj mi l. 1848. na kaj takega še nismo bili pripravljeni in se je plamen vzdignil šele polagoma. Zato so vstali „domorodni“ pesniki in njih pesmi so se učili domoljubni fantje in so jih — pri slavnostih — dekleta predavala, često ne da bi jih razumela. Čemu tudi? Stoprav brskavega jezikoslovca je razdražilo, ko ni znal razvozlati sesukanega jezika.¹⁾

Mi dandanes vse to mirno sodimo in umemo, da je za tedanjo dobo bilo narodno vse, kar se je le glasilo slovenski; saj je bilo treba najprej besed, predno so mogla priti dejanja. Prav zato tudi ne bomo uveljavljali pri takih plodovih Goethejevega vedno resničnega izreka: „Ein politisch Lied, pfui, ein garstig Lied“; saj take pesmi v svoji megleni vzvišenosti niso mogle biti politične. Prav tako pa tudi razumemo, da je hudo vzrožil Levstik, mož s tako agresivno naturo in s tako finim čutom za nežno idealnost: poezijo, in z zdravimi nazori o hladni realnosti: človeškem življenju, Levstik, ki je leta 1858. poslal v svet svojega Krpana, da pokaže, kako se piše narodna snov v narodnem duhu tudi v dotlej zanemarjeni prozi, potem ko je bil že leta 1854. pokazal, kako se piše v poeziji, in istega leta 1858. v „Novicah“, kako se sploh piše („Napake slovenskega pisanja“). Mož take bistrosti ni bil sposoben

¹⁾ Vse to se kaže seveda najjasneje na Koseskem, ki ga Levstik („Lj. Zvon“ 1881, 567) naravnost dolži, da mu je, potem ko je spoznal, „da se za njega nemške poezije nihče ne meni, prišlo polagoma na um, pribegniti k svojim rojakom nazaj, kder ga morebiti čaka večja slava negoli mej oholimi Tevtoni.“ Saj je baje Anastazij Grün rekel Slovincu, ki se je rinil med nemške pesnike: „Ostanite doma in prepevajte Slovenom, kateri ne bodo niti ribarskega čolnička prezirali“, dočim imajo Nemci sami „brez čisla velikanskih ladij“.

za puhleža, a tudi sam ni trpel puhlic okoli sebe; zato je rekel leta 1859. (v „Glasniku“, stran 14.; Zbr. spisi IV. 92): „Če je kdo med otroke dal abecednik, uže smo zaukali: „Slava mu!“ Če je kdo tiskal slovensko pratiko, uže smo zaploskali: „Slava njemu in vsem rokovicam in pasjim dnevom v njegovem mojstrovskem delu! Ko smo videli Ribničana, kateri je na herbtu nesel cedila in zajce, ki se ž njimi izuvajo čevlji, precej smo zagermeli: „Izversten umetnik je! Hej Slovenci, naša reč slovenska živo klije!“ In istotam (Zbr. sp. str. 107): „Narveč jih je pisalo, kar je komu kanilo iz peresa; malokdo je vprašal po katem pravilu... Ubogi Slovenci so brali in brali, umeli pa niso skoraj čisto nič; vender so jim igrale od samega veselja solze v preprostih očeh nad veličastvom krasnega jezika...“

Pomislimo, da se je ta kritika ozirala kvečjemu čez dobo 10 let nazaj! Koliko se je torej zgodilo tekom teh kratkih let! Zdaj so prvokrat padale ostre besede po prvakih, češ, da so hoteli imeti vse, narodnost in umetnost, v zakupu, dočim ni bilo nič drugega kakor večni antagonizem med mladimi in starimi, ki ga imamo tudi danes in ki ga poznajo celo Turki! Levstik si je prvi upal z vso očitnostjo nastopiti proti njim, jim često tudi, razen Costi, prizadevajoč krivico. Mi pa bodimo veseli, da je vladal ta boj, sicer bi Levstik ne bil pisal leta 1859. (Zbr. sp. IV. 94) klasičnih besed: „Kar se tiče mene preubozega reveža, čutim nad sabo... samo to pregreho, da sem se predrznil čezi seč pogledati v ternjevo ogrado, ktere pravimo slovenska književnost. V njej sem videl obilo kamenja, obilo germovja, mnogo plevla in osata; pa nisem rekel, da je polna sočnih sliv, rudečih jagod, zrelih smokev in sladkega grozdja. Moje pisanje ni prilezlo... s kadvnico v roki pred velike pervake naše majhne literature, ampak naravnost je povedalo: to in to je v slovenskem književnem jezici smerdeče pred Izraelom. Zavoljo tega se je vnel šum in vihar. Dragi bravec! Kader vidiš na ulicah ali na stagnih černo kravo, ne reci, da je črna: morda bi te prebodla. Kedar po cesti priteče kebast pes, urno zavpij, da še nikoli nisi ogledoval večega repa, zlasti ako ima (pes) še bele zobe v čeljustih.“... To je tisti genre, ki si ga je Cankar prisvojil baš zdaj v lepi paraboli „o moralni putki“ („Gospa Judit“, str. 4.—6.) — Levstik je tudi že leta 1858. (v „Glasniku“, glej „Zbr. sp.“ IV. 149.) odločno izrekel, da je našemu ljudstvu v prvi vrsti treba leposlovnega berila: „Narodu bi koristile dobre povesti... in druge take reči... Veselje do branja mora biti med Slovenci mnogo splošneje kakor je bilo dosihdob in kakor je še dandanes.“

Tako je bodril l. 1858., ko je baš začel izhajati „Glasnik“ — z zgledi, zabavaje in zabavljaje, dokler se mu ni v šestdesetih letih pridružil še Stritar; o njem pa izpregovorimo spodaj.

Marsikoga so pač ozlovoljile Levstikove ostre besede. Že leta 1859. piše Costa v predgovoru „Vodnikovega Albuma“: „Spoznati moraš, da manjka povsod mož, kateri bi spodbujali, kateri bi raztresene umne glave skerbno brihtali in prijazno sprejemali to, kar morejo posamni storiti. Zavoljo tega so omolknil tudi možje, kateri so prejšnje leta v naših tadanjih časnikih lepo gradivo . . . naberali, in zastonj se ozeramo po možeh, kateri bi obdelovali naše slovstvo, razun pešice mladih slovenskih pisateljev. To je pač žalostno za prijatla domovine.“

Kar se tiče pesmi, je bil Levstik že leta 1854. povedal v imenitni „Ježi na Parnas“ vse za tedanje in precej za poznejše čase do l. 1866. potrebno; s Costovo tožbo se strinja, kar pravi Levstik (Zbr. sp. II. 197):

„ . . . pesmi dobre lahko né dobiti,
ker starši že pevci so lire siti,
al' pa so v grobu zelenem pokriti;
mladiči pa néso še dorasli,
še trave parnaške se néso napasli.“

Torej tudi od te strani tožba, ki se vrača vselej, kadar postane nasprotstvo med „mladimi“ in „starimi“ posebno akutno, i tedaj i v „Zvonovi“ dobi! Kaj je pomagalo, da so stari očitali mladini, kakor pravi Levstik, umerivši vsak izraz po svoji osebi, v isti „Ježi“ (Zbr. sp. II. 140):

„Mej nami so tenki stradalci vstali,
ki vse bi radi sami znali;
imeli še neso mišje bradé,
pa vendar možakom so vže zabavljali.“

Saj si je pa Levstik res upal že leta 1854. sprožiti n. pr. na Tomanu znano pšico, češ, da so Tomanove „pisarije ko v gnoju Job“ in da je njegov Pegaz „kašelj dobil“.

Tako je stal pazno na straži do leta 1870. Ali je imel njegov trud kaj uspehov? Sam je pisal leta 1871. v „Slov. Narodu“ (Zbr. sp. V. 78): „Slovstvo se nam zdi prelahka, vse premalo važna stvar, sama „potrata“ truda in časa, otročja, ozbiljnih mož nevredna igrača. Tega se je uveriti, kamor se koli ozremo okrog . . .; a slovstvo . . . je cvet narodove dušne omike in sposobnosti.“ A videl je prečno! Da je leta 1870. zadonel „Zvon“ čudovito, kakor bi bil njegov glas nekaj popolnoma novega, je največ Levstikova zasluga. Splošno o

njem, a porabno zlasti za dobo do leta 1870. je izrekel Levec (Levst. „Zbr. sp.“ V. 348) sledeče besede: (Levstik) „je dosegel, da so slovenski pisatelji zapustili pot, po katerem so hodili, skoro bi rekel do l. 1858., ko se je bilo bati, da vsa naša pisava odrveni . . . Močno se je zadnja desetletja premenil ves zlog slovenskega pisanja. Kako otročje stavke so celo dobri pisatelji pisali še v petdesetih letih; kako okorno je bilo še vse izražanje.“ Med prozo onih za terco previsokih časov in med „Zvonovo“ dobo leži cel svet. Tu le eden zgled: v „Ladi“, almanahu za l. 1864., je novela „Savograd“, mehka in dostojna ko mačja dlaka; košček enega prizora z dotično ljubico (brez nje ni novele!) se glasi tako: „Pri oknu v svoji zali izbici sloni Avrelija, krasna devica, belej Vili enaka. Zlati njeni lasi lesketajo v večerni zarji, s katero se je zahajajoče solnce poslovalo . . . Zdaj oberne svoje rajskomile oči k vratom, skoz katera Adrijan v sobo vstopi . . . On gleda in gleda krasno devo, ki je ni lepše vidil kot zdaj v romantični zlati zarji večerni. Gledal bi jo bil dolgo, ali še ne nasitil svojih oči, če se ne bi bil nagloma zavedel; bliža se ponižno ljubljeni in se vsede na stol(!), potem ko ji je zalo rokico goreče poljubil . . .“ (Str. 98—99.) To je le eden zgled za mnogo drugih! Torej je bilo res treba Levstika, treba „Zvona“. — Z Levstikom se bomo srečali še večkrat.

Seveda tistih strašno navdušenih domorodnih pesmi še ni bilo kar konec; občinstvo jih je zahtevalo. Skovane so bile v potu obraza ali vsaj z neznansko pridnostjo, prav tako, kakor govori Polževič v „Ježi na Parnas“ (Levst. Zbr. sp. II. 225):

„Na kladi sem ravno samotni sedel,
sonet sem delal in zloge sem štel . . .“

Lahko si mislimo, kako so mrzele vsem, ki so bili Levstikovega duha, osladne pesmi kakor Bilčeva „Domovju“ II. („Pervenci“ 1864):

„Tice, kam tako hitite? . . .
Ljube pevke . . ., oh postojte, govorite:
„Al' še živ je ljubi oče?“
Mar še zapuščeni Slavi
kapljejo z oči solzice?“

Na to dobo je meril Stritar leta 1877. v „Zvonu“, stran 13.: „Vsak rodoljub je menil, da mora vse sam biti svojemu narodu, pesnik, govornik in estetik. In tako se je zgodilo, da je dobil mali slovenski narod v kratkem času v primeri toliko pisateljev iz rodoljubja, toliko pesnikov iz same ljubezni do domovine, a tako ubogo malo „poetov po milosti božji.“

Zlasti so se pesniki zavedali silne moči poezije, moči, ki bi malodane prestavljala gore; tudi niso prezrli, da se pri Rimljanih pesnik imenuje tudi vates = prorok. Tako je umevno, da je Umek („Pesmi“, 1865, str. 109.) natančno vedel:

„Pri svetem Bogu v večni je osnovi (!):
Slovenec pride čas spomladi krasne . . .“

Pesnik je pač skoraj krvav pot potil, ko je spletal nečuvno zviti „sonetni venec“, v katerem se nahajajo omenjene besede, in mu pribijal nelahki akrostikon: „Svet o Bog ohrani — Slovenski dragi“. Tako početje je narobe dekadentizem; manjkalo je le še koga, ki bi bil nasproti takemu početju suhoparno rekel, kakor Murnik ob času novega dekadentizma v „Visoki ljubezni“ (Ljublj. Zvon 1898, 138): „Pesnik, to je individuum, ki ni za nobeno rabo.“ — In dve leti prej (leta 1862.) je zapel drug pesnik v sanjah, ki se jih pač še dandanes spominja z veselim smehljanjem, z vso resnostjo te-le verze:

(Muza petja) „rod slovenski krepko je dramila,
pela je, da pevci se zbude,
da bi rodu dali tolažila,
da verig ga sužnih oproste (!)“

V tistih časih je tudi nastala enačba: „domovina = deklica“, ali kar je navadno isto: „domovina = ljubica“; ta enačba je postala hitro tako domača, da je pač marsikdo hudo zameril pesniku, ki jo je nedolgo potem, po zakonih matematike čisto pravilno, obrnil, češ, njegova deklica = domovina [„ti (deklica) si moja domovina“]. — „Mladi pesnik“ poje n. pr. leta 1862.:

„Zapazim zdaj deklico nježne lepote:
Slovenija mična, pomlajena hči“ itd.

on jo tudi ljubi, a prizna odkritosrčno — tu se kaže pravi okus — da ta ljubica ni njegova prva:

„Kot ljubil mamó sem in ljubo blago,
zdaj ljubim narod, domovino drago.“

Zanimivo je, kako se je razvil pesnik Cimperman; še leta 1869. poje v 1. izdaji svojih pesmi (stran 15.):

„Kedar davno že pokrila
tiha bode me gomila,
naj še pesem ta pričuje,
vnukom poznim oznanuje,
da sem ljubil domovino
s srcem zvestim le edino;“

a svojemu ljubavnemu razmerju je dal že pravo obliko: Domovina mu je mati in njegove pesmice dobijo le nalog:

„čemeče vse brate iz spanja budite,
na delo peljite, jim grejte srce.“

Vse drugače pa je pozneje, v dobi „Ljublj. Zvona“; v drugi izdaji svojih pesmi leta 1888. pravi Cimperman (str. 29.) naravnost:

„Ti si, dekle moje, živa poezija!“

Ali celo (str. 33.):

„Záme zgodovina čas je svoj pričela,
ko ljubo si mene prvič ti objela.“

Značilen za celega tedanjega Cimpermana pa je njegov moto k lepemu ciklu „Pod kostanjem“ (stran 25.):

„A Dieu mon âme,
ma vie au roi,
mon cœur aux dames,
l'honneur pour moi;“

bolj omejen je znani Rückertov citat: „Die Liebe ist der Dichtung Stern, die Liebe ist des Lebens Kern“ itd.

* * *

Znamenito je, da so se pesniki v tej prehodni dobi, ko so skušali čimbolj povzdigniti svoj glas, prav radi spominjali zvonov in zvonjenja; saj ima zvon res — v mestu seveda ne — čudno moč do človeškega srca. Tudi taki glasovi so nekako že oznanjali „Zvon“. Cimperman n. pr. — o Koseskega prevodu Schillerjeve pesmi ne govorimo — poje v „Pesmih“ l. 1869., str. 9., „Zvonu“:

„Kedar čujem glase tvoje,
čudno bije mi srce;
zbirajo se misli moje,
rajsko čutje mi bude.“ —

Umek ima v svoji zbirki (l. 1865.) pesem „Zvonovom“, ki ji je boter seveda Koseski:

„Zato pozdravljam srčno vas, zvonovi,
ki oznanujete mi zarje plam(!);
pozdravljam vas, višav sladki glasovi.“

Levstik sam je, neznano kdaj, zložil krasen sonet „Zvonovi“ (Zbr. sp. I. 206), ki opeva, kako se glase zvonovi k poroki drage, ki jo jemlje sin bogatih staršev. — Dandanašnji pa zna vsak pevec otožno „Pojo, pojo zvonovi“ in Funtkovo „Se stolpa sem . . .“; Gregorčičev pozdrav „Zvonu“ (l. 1881.) pa smo že omenili.¹⁾

(Dalje prih.)

¹⁾ Zanimivo bi bilo, ko bi kdo zbral vse naše pesmi o zvonovih; jaz sem navedene tri le ob potu pobral; pod črto smem omeniti tudi Umkovo „Zvon sile“:

„Moj Pegaz kolopira, neznansko se dervi,
pa na kamenitem tlaku naenkrat obstoji . . .

Ko osem ura bije, zapoje zvon glasan
in hipoma potihne zdaj šolskih vriš dvoran . . .“ itd.

Zmaga.

Spisal Fr. Strnad.

(Dalje.)

oj Bog, ali je mogoče? ... Da, da, on je! ...

Kri ji je šinila v glavo in srce ji je zastalo v prsih, ko ga je spoznala ...

Bil se je v šestih letih, odkar ga ni videla, le malo izpremenil. Prvi hip jo je pač nekoliko motilo to, ker ga prej nikoli ni videla drugače nego v uniformi. A lice njegovo je bilo še vedno tisto — še vedno tako mladostnomehko in njegovo oko še vedno tako bistro in neskajeno ...

Da, njej se je zdel zdaj še lepši, čeprav sama ni vedela zakaj ...

In nehote ji je prišlo na misel: „In ti? ... Kakšna si ti? ... Ali je še kaj tistega mladostnega čara na tvojih licih, ki ga je nekdanj mikal pri tebi? ...“

Smešna misel, misel brez pomena! ... Kaj je bilo zdaj na tem, naj je bila taka ali taka, lepa ali grda! Ni bila mar omožena? In on — kdo ve? ...

Hud nemir se je je lotil. Nekaj ji je reklo v prsih, da naj vstane, da naj beži odtod, da tukaj ni mesta zanj. Uvidevala je, da nima zmisla, pokazati se mu ... Vedela je, da si samo obnovi stare rane, ako se ne umakne hitro, in da ne more biti koristno ne zanj ne zanj, ako mu da priliko, da se snide z njo ... Kaj naj bi mu rekla ... kaj naj bi govorila z njim? ... Ali naj mu izda ... ali naj mu pove, kaj trpi ... pove morda, da ga še vedno ljubi? ...

Stran, stran, dokler je še zagledal ni, stran, dokler je še čas! ...

Dvignila se je — a omahnila zopet nazaj! ... Nedostajalo ji je moči, da bi bila zvršila, kar je sama imela za pravo, nedostajalo moči, da bi se bila uspešno uprla burnim željam svojega toliko kročenega, a vendar še ne ukročenega srca! ... Njene oči se niso mogle, se niso hotele ločiti od njega! Ah, saj jih je tako žejalo, saj so tako koprnele po njem, da so ga gledale često celo, ko so bile zatisnjene, gledale v prelestnih sanjah v spanju! ... Njena volja je bila omagala ... Zrla je nepremično vanj in občudovala

elegantnost, s katero je prestrezal žogo, občudovala gibčnost njegovo, ko je tekal iz kraja v kraj, in naslajala se ob mladosti, ki je kipela iz njegovega zdravega, krepkega života, ob svežosti njegovih prijaznih lic, ob žarkih, ki so se utrinjali iz njegovih iskrih oči . . .

Spomnila se je nehote svojega moža in zazebljo jo je . . . —

Dolgo je strmela samo vanj, kakor bi se ga nagledati ne mogla, kakor bi ne bilo razen njega nikogar več na svetu . . . Šele ko je na nasprotni strani od njega zazvenel zvonek smeh, se je ozrla tudi tja! In tedaj ji zastanejo oči na dražestnem dekletcu šestnajstih, sedemnajstih let . . . Bila je v slikovitem, veslarskem kostimu iz snežnobe, prozorne tkanine, a na lepi glavicji ji je koketno čepela športna čepica. Okoli pasa je imela širok, temnovišnjev trak, ki je v dveh dolgih koncih flafotal ob njeni levi strani . . . Baš take barve so bili trakovi, s katerimi je bil obšit triogelni všitek na njenih prsih . . . Kadar se je zasmejala, in to se je dogajalo vsak hip — so se zablesteli njeni drobčkani, beli zobje kakor niz biserov, a v desnem licu se ji je prikazala vselej ljubka, nekoliko podolgovata jamica . . . Njeni košati kostanjevi lasje so bili spleteni v težko, debelo kito, ki je sezala daleč čez pas doli . . . Včas, kadar se je le prenašlo zasukala, ji je priletela kita čez ramo na sprednjo stran . . . Pri taki priliki jo je obsegla s palcem in kazalcem, kakor bi se hotela prepričati o njeni debelosti, pogladila jo malo . . . poigrala se nekoliko s trakom ob koncu, pa vrgla jo zopet nazaj . . . Bilo jo je samo življenje . . . Njena lica so žarela in njene velike rjave oči so plamtele . . . Letala je z neko otročjo razposajenostjo semtertja ter lovila žogo . . . Njeno lahko, v pravilne gube zloženo gorenje krilce, ki ji je segalo le malo čez sredino krepko razvitih, lepo oblikovanih meč, je odletavalo pri tem od čipkaste spodnje obleke, napihnilo se včas v vetru ter zaplapolalo malce v zraku, potem pa se je oprijelo zopet, da so se pokazali mehki obrisi njenega krasnega, bujnega telesa. Marsikatero oko je počivalo z vidno radostjo na njej, a ona nemara niti slutila ni, kako osrečuje, koliko razkošje vzbuja s svojo krasoto, kajti vse njeno vedenje je bilo tako naravno, da ni bilo zaslediti v njem niti najmanjše namere, niti najmanjše afektacije . . .

Tudi Ani pl. Saalfeld je ugajalo to dekletce, ki je bilo kakor poosebljena mladost in radost in življenje . . . A vendar jo je obšlo neko trpko čuvstvo, ob njenem pogledu . . . Nekaj kakor ljubosumnost se ji je vzbudilo v prsih . . . Kaj, ko bi bila baš temu dekletcu namenjena tista sreča, po kateri je ona zaman tako hre-

penela? . . . Kaj, ko bi bila to njegova izvoljenka? . . . Ah, zakaj ta in ne ona? . . . Zakaj je bila baš proti njej tako kruta usoda? Sramovala se je svojih sebičnih misli, a pomagati si ni mogla! . . . Njeno srce se je čutilo tako zapuščeno, tako prikrajšano, tako zelo varano! . . .

Ko se ozre črez nekaj hipov zopet na njega, je strmel z razširjenimi očmi vanjo . . . Roka mu je bila omahnila in sredi igre je bil obstal . . .

Ona povese oči . . .

Posedi še malo, potem pa vstane in odide . . . Spomnila se je, da mora iskati stanovanja za svojega bolnega moža . . .

* * *

Proti večeru je sedela zopet ob jezeru . . .

Gosti, težki oblaki temnomodrikaste in svinčenosivkaste barve so se zibali nad zemljo . . .

Kakor velikanske kepe so se grmadili drug nad drugim, valili se počasi od juga proti severu in spuščali se tako globoko nizdolu, da so se dotikali celo vrhov srednjih gora in da se je zdelo, kakor da zdajpazdaj poveznejo zemljo . . . Samo proti severozahodu, tam, kjer je bilo pred kratkim zašlo solnce, se je svetlikalo malce nebo. . . . Od ondi je prihajala bleda, nenavadna, bela luč, da so se šipe, do katerih je segala, lesketale, kakor bi bile posrebrene, ali kakor bi jih medla mesečina obsevala . . . Semtertja je švignil kak blisk preko mračnega neba . . . A nevihta je bila še za gorami, kajti rohnenje groma je prodiralo le polagoma do semkaj in bilo je zamolklo, onemoglo . . . Kakor glas daljnega strela je zamiralo . . .

Včasi je potegnila sapa, da je zažvižgalo in zaječalo skozi ozračje ter zašustelo po drevju in grmičevju v parku, ki se je razprostiral v ozadju . . .

Nekaj kakor grozica jo je izpreletelo včasi, in vendar je vztrajala na svojem mestu. Ona ni ljubila tistih mirnih, tihih dni, ko je videti, kakor bi vsa narava spala in dremala . . . To jo je spominjalo preveč na smrt . . . Raje je videla, če je trepetalo listje po drevju, če so se gibale in zibale bilke po travnikih in njivah . . . če je vse mrgolelo in živelo okrog nje . . . In ni se bala bliska in groma . . . Veličastno grozni prizori v naravi so ji prijali . . . A nocoj bi se ji bilo še posebno prilegalo nekoliko viharja, nekoliko bliska in groma. Kajti tudi v njenih prsih je bilo viharno, tudi v njenih prsih se je vršil boj. V njenem srcu so se porajala čustva,

ki jih je izkušala zatreti, a ki so pretila, da pridreva zdajpazdaj z elementarno silo na dan! . . .

Odkar ga je zopet videla, ji je bilo grozno . . . grozno . . . To naključje! . . . Sicer pa — ali ni bilo še dosti bolj čudno to, da se dozdej ni bila še nikdar sešla z njim? . . .

Vznemirjala jo je pred vsem misel, kaj bode, ako ostane on še dalje časa tukaj, ako ga bode vsak dan videla, srečavala ga, morda celo občevala z njim? Začela se je kesati, da je najela stanovanje. Zakaj ni o pravem času na to pomislila? Zakaj ni raje brzojavila možu, da ni dobiti tukaj nič primernega zanj? . . . Tako bi se bila izognila vsemu temu, izognila izkušnjam, izognila bridkostim, ki so je čakale . . .

Zakaj ni storila tega, zakaj ni bežala?

Zakaj . . . zakaj? —

Kako vprašanje!

Zakaj pa je sedela zdaj tukaj? Li mar zato, ker je bila prepričana, da bode on zdaj pri drugih gostih? In ne temveč zato, ker ji je neki skriven glas dopovedoval, da je bode iskal, da bode izkušal, sniti se na samem z njo?

Stresla se je pri tej misli. Zavedela se je, v kako nevarnost se podaja. In že je hotela vstati, ko začuje lahke korake za seboj.

Ah, poznala je to hojo! Vedela je, da je on! . . .

Čim bliže je prihajal, tem počasnejši in rahlejši so bili njegovi koraki. Spoštljivo, z globokim poklonom je stopil pred njo in s ponižnim, tresočim glasom je izpregovoril:

„Ali nimam sreče, govoriti z gospo pl. Saalfeld?“

Vedel je torej tudi za njen priimek!

Ona je čutila, kako ji je šinila kri v lica. Srce ji je vztrepetalo in en hip ji je bilo nemogoče misliti. Toda opomogla si je naglo. Njena v hudih bojih utrjena volja ji je prihitela na pomoč. S silo je zatrla čustva, ki so ji polnila tisti trenotek srce. Nadela si je krinko in s konvencionalnim smehljajem na ustnih mu je podala desnico ter odgovorila skoro hladno:

„To je lepo, da me čez toliko časa spoznate!“

Ni dvojbe, da se je nadejal pristrčnejših besed, toplejšega pozdrava. Bil je v zadregi in preteklo je par sekund, predno je odvrnil:

„Ah, tako slabega spomina nisem, milostiva!“

Ona je čutila pikrost, ki je zvenela iz njegovih besed, in videlo se ji je potrebno, ublažiti neprijetni vtisk, ki ga je bil napravil nanj njen odgovor.

Povabi ga, naj se usede. Ubogal je in se usedel poleg nje.

Nastala je tišina. Prevelika razburjenost se je lotila obeh, da bi bila mogla govoriti. Zrla sta preko jezera, ki je jezno metalo valove kvišku, kakor bi se pripravljalo na boj s temnim nebom, ter molčala. A ta molk je bil mučen in sramovala sta se ga oba, ker je preodkrito razodeval njiju misli in čuvstva. Naposled je izpregovorila ona. Prizadevajoč si, da bi se pokazala kolikor mogoče ravnodušno, se je posluževala besed in fraz, kakor bi jih govorila vsakemu tujemu človeku.

„Kdo bi si bil mislil, da se kdaj tako snideva! Ali ste že dolgo tu?“

„Šele četrti dan!“

„In kako dolgo ostanete?“

„Morda mesec dni. In vi, milostiva?“

„To je odvisno od tega, kako bode ugajalo mojemu možu tukaj.“

Glas ji je zavibriral, ko je vzela v misel moža, in po sili se ji je izvil vzdih iz prsi. On pa se je zganil in vprašal:

„Pa kje je vaš gospod soprog?“

„Ni ga še tu. Prišla sem zaradi tega sama sem, da poskrbim primerno stanovanje, ker mu je bivanje po hotelih zoprno. In vi — s kom ste prišli vi semkaj?“

„Tudi jaz sem sam! Pri nas ni drugače. Zdaj vodi papa kupčijo, pozneje pride on semkaj in jaz prevzamem vodstvo . . .“

Ona se je ustrašila. Tudi on torej sam! . . . A tega mu ni smela pokazati, on ni smel vedeti, kaj jo skrbi! In vprašala ga je z vsakdanjim glasom:

„Vi ste torej še vedno samec?“

„Da, samec!“ odvrne on ter dostavi pikro: „Mi moški pač nismo tako nestrpni, kakor . . . Mi znamo čakati, ako ni drugače . . .“

„Pa zakaj — zakaj čakate? Čudim se . . .“

„Čudite se? No, potem bi vam zaman pojasnjeval, zakaj je tako! Mislili bi, da lažem, ako bi vam povedal resnico!“

Te besede so bile zanjo polne sladkega razodetja, in vendar so ji vzbujale nepopisno bol. Ali bi bilo res drugače, ako bi bila čakala, ali bi bil res njen, če bi bila vztrajala, če bi se ne bila tako hitro odrekla svoji sreči? . . . Kakor bi želela, da bi to ne bilo vse res, kar je posnemala iz njegovih besed, je vprašala dalje:

„In gospodična, ki vam je stala nasproti, ko ste igrali lawn-tennis? . . . Zdi se mi, kakor bi bila ustvarjena za vas!“

„Mislite, milostiva? Ne rečem — lepa je! In če bi se potrudil — kdo ve? Ali človeško srce je čudno. Najraje hrepeni menda po tem, česar doseči ne more! Vsaj moje je tako!“

Prekinil je samega sebe, kakor bi se bil zbal, da ni povedal preveč. A ona je vedela, kaj je hotel reči, in verjela mu je. Komu drugemu bi ne bila, a njemu je! Spomnila se je na neki dogodek izza časa, ko sta se bila spoznala, dogodek, ki je bil sam na sebi neznaten, a je vendar pričal, kako silna, kako istinita je bila njegova ljubezen.

Sedela je nekega večera s svojo materjo pri vrtni veselici in on ž njima. Ko je bilo postalo hladno, ni imela ničesar, s čimer bi se bila ogrnila. Ponudil se je, da skoči na njen dom ter ji prinese jopico. In šel je. Pozneje pa ji je dekla pravila, kako je pritiskal to njeno jopico na svoje srce in na svoja lica, kako jo je poljuboval in kako dolgo se je mudil, predno se je odpravil ž njo na pot. V tem otročjem početju se je kazala vsa nežnost, pa tudi vsa mogočnost njegove ljubezni. Kadarkoli se je spomnila na to, mu je bila hvaležna. In prav zaradi tega se ji je zdelo tudi umevno, da je mogel on baš tako malo pozabiti tisto sladko srečo prve ljubezni kakor ona, in naj se je tudi morda semtertja pripetilo kaj, kar mu je zatemnilo za kratek čas spomin na tiste dni . . .

Verjela mu je, da jo še vedno ljubi, a tudi on je vedel, da ga ni bila pozabila, da so se često vračale njene misli k njemu nazaj in da je samo zaradi tega govorila zdaj tako ž njim, ker se je zavedala svoje dolžnosti. Čutila sta oba, da zveni nekaj tujega, neistinitega iz njijinih vprašanj in odgovorov, čutila sta, da so vse te besede navzlic prisrčnosti, s katero so bile govorjene, prazne, brez-pomembne spričo tega, kar sta si imela povedati, in da vzbujajo le disonanco v oni sladki harmoniji, ki je spajala njijina srca . . .

Zato sta umolknila . . .

Oblaki so se bili nekoliko razmehnili. Zdajpazdaj se je nasmehnila luna skozi kako odprtino ter oblila jezero in vso okolico s svojim hladnim svitom. In tedaj sta zapazila drug na drugem, kako željno se iščejo njijine oči, in njijina koprneča pogleda sta se strnila, objela, poljubila . . .

Valčki ob njijinih nogah so zapljuskali včasi in iz jezera je prihajal glas, kakor bi se bilo komu zaihtelo, kakor bi bil kdo zaplakal neutešnega koprnenja . . .

Od hotela na zahodnem koncu jezera pa, kjer je na verandi igrala godba, so prodirali do njiju sladkozveneči glasovi godal, obkrožali ju in ju mamili, prav kakor bi bili samo njima namenjeni.

Njijini srci sta drhteli. Nekaj neizraznega, nepopisnega se je snovalo med njima, oklepalo ju z močnimi vezmi, pritegovalo ju z neodoljivo silo drug na drugega . . . Topel/ vzduh je plul in vel med njima. Po njijinih žilah je kipelo . . . Pogrezala sta se v sladko omamo. Pozabila sta na vse, kar bi jima bilo moglo zagreniti trenotek. Ona se ni zavedala več, kaj jo loči od njega . . . znala ni več, kje je, po kaj je prišla semkaj, niti ne, da daleč od tukaj trepeče nekdo v hudih skrbih, v groznih duševnih mukah za njo. Vse njene misli so bile prevzete samo od njega, ki ga je pogrešala tako dolgo, tako težko, in ki je bil zdaj tu pri njej, pri njej tako kakor v onih srečnih dneh . . . Vse tisto toliko časa in s tolikim dušnim naporom zadrževano hrepenenje je privrelo zdaj z mogočno silo na površje in preobladalo njeno srce popolnoma . . .

On pa je slutil, on je vedel to, ker bi drugače ne bil imel poguma, pomakniti se k njej ter prijeti jo za desnico.

„Ana . . . Ana,“ je vzkliknil, „ah, zakaj mora biti tako!“

In strastno je poljubil njeno roko.

Njo pa so zadele njegove besede kakor strela z jasnega neba! Privedle so jo hipoma v realnost, spomnile jo, da ni njegova, da je grešno, vztrajati ob njegovi strani . . . Zbolelo jo je pri srcu. Kakor bi bila nevešča roka segla med sladko ubrane strune, je zazvenelo nesoglasno v njenih prsih . . .

Izvila mu je roko ter skočila pokoncu. In kakor bi jo bilo sram, da jo je videl tako slabo, tako omahujočo, je velela odločno:

„Pojdiva, pojdiva, noč je že!“

On je postal nekoliko, kakor bi ne mogel umeti, potem pa se ji je pridružil in molče stopal poleg nje. Ko sta bila stopila v vežo, je pričakovala, da se poslovijo od nje. A kakor bi se bil izpozabil, jo je spremljal tudi po stopnicah navzgor. Šele pri njeni sobi se je poklonil ter se obrnil do sosednih vrat.

Zapazivši njeno osuplost in začudenje, je pripomnil:

„Zdi se mi, da oddajajo tukaj po nekem redu sobe — vsaj za posamezne osebe. Ker ni med nama in vami dospel nihče sem, so vam odkazali sobo pač poleg moje!“

A dasi mu je verjela, ji je legalo vendar nekaj težkega, nekaj nepopisno težkega na srce, ko je zapirala vrata za sabo . . .

(Konec prihodnjič.)

Franjo Šaver Kuhač.

Spisal Fr. Grbič.

(Konec.)

az sem se seznanil s Kuhačem leta 1871., ko se je preselil za stalno iz Oseka v Zagreb. Odgojen na konservatoriju v tradicijah in teorijah internacionalne svetovne glasbe, ker na narodno glasbo se tam specijalno ne ozirajo, moram priznati, da sem stal glede teorij, katere je Kuhač utemeljeval na rezultatih preiskovanja, narodnih napevov, popolnoma na neznanem polju. Čim sem pa pazljivo prebiral njegove članke, ki jih je o tem spisal in objavil, sem razvidel, da Kuhačevi nasprotniki nimajo prav in da bi skladatelji, ako bi se po njih ravnali, mogli bolje pisati svoje skladbe v duhu narodne glasbe. Če ima vsak narod v svojem jeziku posebnosti, katere ga ločijo od jezikov drugih narodov, če se more iz narodnih pesmi posnemati, kako narod svoje duševno delovanje mišljenja in v njem svojo individualnost izraža, zakaj bi ne bilo tudi mogoče, posnemati iz narodnih napevov načina, kako narod izraža svoje čuvstvovanje v svojih napevih? Ker se narodni napevi posameznih narodov razlikujejo med seboj, bodisi po zasnovi melodije same ali pa po ritmiki, po modulaciji in vobče po svoji konstrukciji i. t. d., zakaj bi ne bilo tudi mogoče določiti teh razlik in spraviti njih karakteristike v nekak sistem? Nekateri mislijo, da je kompozicija že slovenska, če le ima slovenski naslov, če je zložena na slovensko besedilo, ali sploh, če jo je le zložil slovenski skladatelj. To je pa ravno toliko, kakor če bi kdo mislil, da pomaranče prodaja, ako nese svoja jabolka ali kaj drugega v pomarančne olupke zavito na trg. Naj me čitatelji ne razumejo krivo! Ni mi v mislih, da mora skladatelj le slepo vse posnemati v narodnem napevu, ako hoče dati svojim skladbam naroden značaj. Oblika narodnih napevov in vse v njih je večinoma tako enostavno in primitivno, da bi skladatelj ne zložil večje skladbe, ako bi jih v vsem strogo in slepo posnemal. Toda, kakor je ta enostavna oblika napevov dala temelj, iz katerega so se razvile vse in največje oblike (forme) v glasbi, tako je tudi mogoče v teh večjih oblikah podajati zasnovo glasbenih misli v koloritu in karakteristiki narodnih napevov z izbrano estetično lepoto. Plese gojijo vsi narodi. In kako ogromno razliko na-

hajamo v njih med seboj! Vzemimo n. pr. španjolski „bolero“, poljsko „mazurko“, madžarski „csardas“, nemški „valček“, hrvaško in srbsko „kolo“, češki „furiat“ i. t. d., pa primerjajmo med njimi njih melodijo, ritmiko, modulacijo, tempo, temperament i. t. d., in videli bomo, kolika je razlika! Komu ni znana slava, ki si jo je pridobil genijalni Dvořák s svojimi „Slovanskimi plesi“? Vsak razsoden človek pa ve, da Dvořák teh plesov ni vzel naprosto iz naroda, kakor se plešejo, in jih je le harmonizoval, ampak da je zasnova glasbenih misli njegova last in da nam to podaja v idealizovani lepoti narodnega glasbenega kolorita. Kako je to storil, to je ravno stvar genija. Toda tudi geniju bi se to ne posrečilo, ako bi se ne seznanil z bistvom in karakteristiko narodne glasbe. To pa je mogoče doseči edino s paznim premotrivanjem narodnih napevov in narodnih plesov.

Kako ogromen material je nabral v to svrho Kuhač in ga je deloma tudi že obelodanil, to sem že omenil. Toda Kuhač ni omejil svojega delovanja le na to stroko, ampak razširil ga je na vse literarno glasbeno polje. Že od leta 1852. pa do leta 1860. je pisal v raznih nemških novinah različne članke pedagoške, kritične in zgodovinske vsebine. Od tedaj pa je bil sotrudnik skoraj vseh hrvaških novin, v katere je pošiljal svoje razprave, ter vzbujal z njimi zanimanje za narodno glasbo. Naj izmed teh omenim le nekatere, tako estetično razpravo: „O narodni glasbi in njenem pomenu v svetovni glasbi“, katero popolnjuje razprava „Narodna glasba Jugoslovancev“, potem razpravo „Kje smo in kam hočemo v glasbi?“, „Popis in zgodovina narodnih glasbenih instrumentov (instrumentov) jugoslovanskih“, izdala Jugoslovanska akademija znanosti in umetnosti v Zagrebu; nadalje „Glasbeno delovanje Gajevih Ilircev“, „Turški živelj v narodnih hrvaških, srbskih in bolgarskih napevih“. Ta razprava je prva na glasbenem polju iz komparativne muzikologije, kateri je položil Kuhač temelj. Tiskana je bila v „Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und der Herzegovina“. Razprava „Posebnosti narodne glasbe, sosebnost hrvaške“ je delo iz komparativne muzikologije, ki ga ima v tisku „Jugoslovanska akademija“ v Zagrebu. Omeniti je nadalje še razpravi „O hrvaškem pravopisu na temelju glasbene evfonije“ in pa „Vrsta pevskega grla¹⁾ pri Jugoslovancih“ ter študiji „Josip Haydn in hrvaški narodni napevi“ pa „Naloga melografa

¹⁾ Grlo je pravilni izraz za „Gesangsstimme“, ker naš narod tudi govori ali je vsaj govoril tako, rekoč: Ta ima lepo grlo, tanko poje ali debelo poje, namesto: Ima lep glas, visoko poje ali nizko poje, kar je pravzaprav germanizem.

in vrednost narodnih napevov" i. t. d. Od životopisov, ki jih je Kuhač napisal, je omeniti v prvi vrsti: „Franjo Krežma“, „Prva hrvaška primadona Sidonija plem. Rubido“, „Josip Šlezinger; prvi srbski kapelnik“, „Ferdo Livadić, hrvaški skladatelj“, „Albert Ognjan plem. Štriga“ in še posebno „Vatroslav Lisinski in njegova doba“ ter „Ilirski glasbeniki, životopis in dela dvanajstih hrvaških skladateljev“. Zadnja dva spisa je izdala „Hrvatska Matica“ v Zagrebu.

Izmed literarno glasbenih del njegovih navajamo nadalje: „Katekizem glasbe“, drugo izdanje, to je prevod Lobejevega „Katechismus der Musik“, v katerem je Kuhač ustanovil glasbeno terminologijo za hrvaški jezik. „Prvi hrvaški navod o pouku glasovirske igre“ (glasovirska šola), I. in II. del. Sem spada tudi priposlanica umetniškim secesionistom in književnim dekadentom „Anarhija v hrvaški književnosti in umetnosti“, brošura, ki jo je izdal Kuhač v lastni zalogi. Kritike in ocene mnogobrojnih oper, ki so se izvajale do sedaj v Zagrebu, o koncertih in glasbenih kompozicijah se nahajajo mnogoštevilno dolgo vrsto let po vseh hrvaških novinah. Med temi je tudi ocena opere „Teharski plemiči“ dr. Benj. Ipavca v listu „Prosvjeta“ in našega glasbenega lista „Novi akordi“, ki jih urejuje g. dr. Gojmir Krek. Gotovo bo marsikaterega izmed nas tudi zanimalo zvedeti iz Kuhačevih razprav, da je leta 1840. dobila naša pesem „Kje so moje rožice“ na glasbenem kongresu v Parizu prvo nagrado kot najlepši napev.

V rokopisu ima Kuhač še 19 jako obširnih del, katera čakajo založnika. Tu je imenovati v prvi vrsti „Životopisni in muzikografski leksikon Hrvatov“, ki ga je sestavljal Kuhač skoraj 50 let in ki obsega do tisoč imen raznih umetnikov, zatem „Životopisni in muzikografski leksikon Slovencev in Srbov“, ki obsega dve do tristo imen umetnikov, dalje „Glasbeni besednik“ hrvaški, srbski, slovenski, bolgarski in staroslovenski, ki tolmači v glasbo spadajoče stvari, kakor n. pr. termine za glasbeno teorijo, metodo v pouku, tehniko, dele glasbenih nastrojev, mehaniko klavirja, plese, estetične pojme o lepoti v predavanju i. t. d. V rokopisu ima tudi obširno delo „Hrvaška folkloristika“, študijo „Posebnosti v madžarski narodni glasbi“, zatem študiji „Temperament raznih narodov kot izvor glasbene nadarjenosti in sposobnosti“ in pa „Glasbena ortografija“, to je pravi način pisave v melodičnem, harmoničnem in ritmičnem pogledu. Kako intenzivno in obširno je Kuhačevo delovanje, se lahko razvidi iz tega, da samo dela, ki jih ima v rokopisu, obsegajo nad dvetisoč polnih strani.

Kot skladatelj je izdal Kuhač petinšestdeset svojih kompozicij večinoma za klavir, za vokalno petje in za petje s spremljevanjem klavirja. Na inštrumentalne kompozicije se ni razširilo njegovo delovanje, kakor sploh nazivlje Kuhač sam svoje skladateljsko delovanje bolj mimogredno. Izmed tiskanih kompozicij naj navedemo tu sledeče, ki so se izvajale v koncertih in pri drugih prilikah ter vselej dosegle najlepši uspeh. Te so: „Dvoransko kolo“, op. 27.; „Srbsko oro“, op. 32., koncertna overtura za štiri klavirje, vsak klavir četveročno, in za harmonij; „Srcu“, pesem za en glas s spremljevanjem klavirja, op. 44.; „Kolo“ „Dudaš svirnu“, za moški zbor, op. 52.; „Popotnik“, melodram, deklamacija s spremljevanjem klavirja; „Bosanski guslar“, op. 56., in „Dalmatinsko kolo“, op. 58. Razen tega pa ima v rokopisu še štiriintrideset svojih kompozicij in do tritisoč narodnih napevov. Kdor se zanima za popolni seznam njegovih del, ga najde v njegovi brošuri „Moj rad“, ki popisuje natančno vsa njegova literarna in glasbena dela od leta 1852. do 1904.

Končno še nekatere črtice iz njegovega privatnega življenja! Kuhač se je poročil leta 1872. z gospodično Marijo Šrabec, katero pa je dohitela smrt že leta 1874.; zapustila mu je hčerko Ljubico, ki je pa tudi kmalu sledila svoji materi v večnost. Leta 1876. se je poročil z gospodično Marijo Zuna. V tem zakonu ima Kuhač dve ljubeznivi hčerki Miro in Zlato.

Po hudi borbi in polemiki v odboru „Zemaljskoga glasbenog zavoda“ v Zagrebu je bil Kuhač nastavljen leta 1872. na tem zavodu kot profesor glasbene teorije, kompozicije in klavirja in je pozneje posloval kot podravnatelj. Ko se je šlo leta 1876. za novo preuredbo tega zavoda, pa je prišel Kuhač s tedanjim odborom v navzkrižje, ker je zahteval, da se zavod pohrvati. Tedanji odborov predsednik Klobučarić mu je prav po domače zaviknil: „Če jim ni prav, pa naj se nosijo na Francosko,“ na kar je Kuhač precej oglasil svojo ostavko. Od tistega časa se bavi Kuhač poleg svojega literarnega delovanja na polju narodne glasbe le še s privatnim glasbenim poukom.

Poleg svojega delovanja na glasbenem polju se Kuhač zanima tudi za splošno literarno delovanje svojega naroda. Ko se je volil leta 1874. odbor v novopreurejeno „Matico Hrvatsko“, so ga volili v književni odbor, v katerem deluje marljivo še sedaj. Že pred tem ga je imenovalo „Šolsko učeno društvo“ v Belgradu leta 1871. za svojega dopisujočega člana in pevsko društvo „Kolo“ v Zagrebu leta 1872. za svojega častnega člana. Enako ga je odlikovalo tudi

folkloristično društvo „A magyarorszagi“ v Budim-Pešti ter ga imenovalo leta 1889. za svojega dopisujočega člana. Če se ne motim, je Kuhač tudi dopisujoč član „Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti“ v Zagrebu. Bilo bi pa sedaj gotovo čas, da ga imenuje za svojega pravega člana, sicer ne vemo, kakšen pomen naj ima pristavek „in umetnosti“, ako bi svoja vrata še nadalje zapirala pred možem, ki je dosedaj več storil na znanstveno-umetniškem polju, kar se tiče narodne glasbe, osobito hrvaške, nego pa vsi drugi skupaj.

Da si je Kuhač pridobil vkljub svojim nasprotnikom ugled in priznanje tudi na visokih in najvišjih mestih, nam pričajo njegova odlikovanja. Po prestolonasledniku nadvojvodi Rudolfu povabljen, je sodeloval pri delu „Die oesterr.-ung. Monarchie“, za kar se mu je izrekla v ime Njegovega Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. pohvala in zahvala, kakor tudi za njegovo izdajo narodnih napevov, ki se je uvrstila v zasebno biblioteko cesarjevo. Ob sedanjem slavlju pa mu je bil podeljen viteški križec Franc Jožefovega reda. Odlikoval ga je dalje črnogorski knez Nikolaj I. z Danilovim redom. Na svetovni razstavi na Dunaju leta 1873., na katero je poslal svoje rokopise in tiskana dela, je dobil veliko svetinjo za zasluge in l. 1896. na razstavi v Budim-Pešti največjo bronasto svetinjo. Enako so se izražali pohvalno tudi priznani strokovnjaki o Kuhačevem delovanju. Tako je pisal sloveči estetik in kritik profesor dr. Ed. Hanslick v „N. Fr. Presse“ o izdanju njegovih narodnih napevov doslovno: „Delo služi Hrvatom na čast, ter ne smemo dvojiti, da bo zemlja, ki bi morala dolgo čakati, predno se ji rodi drugi Kuhač, tega mnogozaslužnega moža tudi nadalje podpirala pri njegovem delovanju.“ A. Semenovič v Kijevu pa je izdal celo brošuro o Kuhaču. Med učenim in glasbenim svetom je Kuhačevo ime dobro znano tudi izven njegove ožje domovine. Mnogo inozemcev s Francoskega, iz Rusije, s Poljskega, Nemškega, Angleškega i. t. d. je Kuhača obiskalo v Zagrebu, da se ž njim o kaki zadevi posvetujejo. Še več pa si je s temi krogi dopisoval.

Pri vseh nezgodah, ki so Kuhača zadele v njegovem življenju, in dasi niso bile njegove poti postlane s cveticami, si je ohranil do svoje starosti prirojeni si humor. Ta ga je menda edini vzdržal, da je mogel vse prenašati in mu ni opešala volja do dela. V družbi je vedno jako prijeten in poln dovtipov, ki se po Zagrebu hitreje širijo nego iz kakega humorističnega lista. Menda ga ni človeka, ki je prišel ž njim v dotiko, pa bi ne vedel povedati, kako zna Kuhač oživljati pogovore in družbo.

Lepo je in dolžnost vsakega naroda, da se spominja hvaležno svojih zaslužnih mož še za njih življenja ter da jih v njih delovanju tudi gmotno podpira. Kamen, ki ga zavali narod kot spomenik na grob onemu, čigar ime zažari šele po njegovi smrti v vsej svoji velikosti, se mi zdi prava ironija, ako se v njegovem življenju ni briga za njega, da je moral morda trpeti mnogo pomanjkanja. Zdi se mi prav tako, kakor bi hoteli s tem preprečiti, da bi ne mogel vstajati njegov duh iz groba ter jim očitati krivice, ki so mu jih prizadeli s svojo nebriznostjo za njegovega življenja. In takih primerov nam zgodovina našteva mnogo. Tudi Kuhaču je bila poslana trda postelja in je moral v življenju zaužiti mnogo grenkega. Priznati se pa mora, da se mu je hrvaški narod izkazal vsaj ob njegovi sedemdesetletnici hvaležnega s tem, da je svečano praznoval ta jubilej 15. dec. l. l. v Zagrebu. Pri tej priliki mu je vročil g. dr. Izidor Kršnjavi, bivši predstojnik bogočastja in nauke, narodni dar šesttisoč kron, da se mu tako vsaj nekoliko olajšajo njegova stara leta. Enako je slavilo tudi njegovo rojstno mesto Osek 15. januarja slovesno jubilej svojega krajana, in kakor se čuje, nameravajo tudi Hrvatje na Dunaju slovesno praznovati njegovo sedemdesetletnico meseca februarja.

Mi pa želimo jubilarantu iskreno še mnogo let krepkega zdravja, da se mu izpolni njegova vroča želja, namreč ta, da dovrši svoje glavno muzikologiško delo „Hrvaška glasbena slovnica“ ter da vidi dozoreti sad iz semena, katero je položil on v domačo zemljo!

Kosec.

Travo kosil sem
z ostro kosó,
mislil na dečlo,
gledal za njo.

Ako ne mara
ona za me,
pa pokosim še
nadeje vse!

Vida.

Književne novosti

A. Aškerc: Primož Trubar. Zgodovinska epska pesnitev. V Ljubljani 1905. Založila Ign. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. (Konec.)

Da si je izbral Trubarja, četudi se je gotovo zavedal težkoč, se pač razlaga iz subjektivnih razlogov, ki bi jih morda najbolje definovali s kongenialnostjo. Svobodo v odločitvi mu seveda priznavamo neprikracheno, vendar nam je skoraj žal, da ni podobne velike pesnitve, ki v celoti združuje vse velike in lepe ideje, ki jih Aškerc zastopa z vso krepkostjo in trpkostjo svoje osebnosti, ovil v objektivno obleko katerega izmed svojih nedosežnih orientalskih tipov; taki bi vplivali z elementarnostjo, pri Trubarju pa si moramo za nekaj časa izruvat iz spomina njegovo zgodovinsko sliko. Vendar je pesnik dosegel uspeh, kakršen je mogoč pri takih okoliščinah; a mogoč je le Aškercu.

Kako je delo zasnovano? Pesnik ga je sam naslovil „zgodovinska epska pesnitev“. Kako je prišel prek prepada, o katerem smo prej govorili? Ali ga je premostil s psihologijo, ali ga je preskočil s Pegazom? Storil je oboje; in zato najbrž ne bo popolnoma zadovoljil niti tistih, ki bi radi stopali sigurno po mostu, niti tistih, ki bi ga radi jadrno preskočili; zato mu delajo oboji kaj lahko krivico. In vendar pesnik skoraj ni mogel drugače od tistega trenutka, ko je dal svojemu delu naslov „Trubar“. Vobče pa pričakujemo od našega pesnika, da bi dal v vsakem oziru prednost premostitvi, psihologiji; duševni boji, ki so valovali v Trubarjevem srcu in ki jih more edino Aškerc z vso plastiko ujeti v medli človeški jezik, bi segali globoko v našo dušo. Aškerc je to dobro vedel in se je poprijel tega predmeta v mnogih lepih verzih. Ko bi tej vlogi posvetil še večji del svoje pesnitve, bi se hodil odslej zgodovinar k pesniku učiti spoznavati Trubarja in ne nasprotno. Mi bi tu kar uživali, ker bi ne stala v ozadju jasno začrtana zgodovinska senca Trubarjeva; saj zgodovina pač poroča, kdaj je bil Trubar v Derendingenu itd., a ona ne ve, kako se je boril s samim seboj. Na enem človeku bi mi zaslutili duh celega časa. — Ona mesta, kjer nam pesnik nudi take psihološke vpogled, so najlepša, so programatska, n. pr. na strani 111.: „Pa kaj vi veste, kaj je dušni boj“ itd. Pričakujemo pa, da bi Trubarja videli sami borečega se s seboj; a on stoji prehitro pred nami kot dovršen luteranec. V lepem prizoru s škofom Bonhomom je sicer dokaj ekspozicije in po blagih naukih modrega škofa in po navdušenem odgovoru Trubarjevem je nam vsekako jasno, da bo Trubar „spremenil svojo moč v dejanje“, ali to še nikakor ni identno z luterstvom: v drugem spevu je Trubar že luteranec! Zdaj bi ga radi videli pri živem delu, tam, kjer res pokaže, da je tak, kakor ga večkrat slikajo njegovi prijatelji; a on nastopa v pravzaprav veseli družbi le kot poročevalec. Pravo je zadeto, da razvija pri tej priliki Trubar svoj program.

Odslej je Trubar očiten luteranec in ljubi ga „prelepa“ lekarnarjeva hči Barba; odslej spremlja pesnik glavne epohe v Trubarjevem življenju do njegove smrti, vežoč med seboj dogodke in jih utemeljujoč zlasti s „spretno uporabo zunanjih faktorjev; s primerno razpredelitvijo dogodkov se skuša doseči večji učinek in retrospektivna izvajanja ter pogledi v bodočnost se družijo s sedanostjo v celoto.

Aškerc potemtakem tu ni naprosto epik, ampak tudi dramatik, a najlepša so mesta, kjer je le epik.

Tako je pesnik skušal premostiti ono brezno. Rekli pa smo, da ga je često tudi p' reskočil, žrtvujoč zgodovinstvenost idejam, ki jih je položil v svoje delo. Da je pesnik to res hotel in da mu ni pero le uhajalo v tuje ozemlje, razvidimo iz „prologa“; že v prvi kitici govori dovolj jasno besede: „Živ pokaži tu se pred menoj, javi se mi, naš rojak heroj!“ Tako ne govori, kdor se opira na zgodovino! Vidik, pod katerim je umišljeno vse delo, pa se mi zdi povedan v verzih (str. 7.): „Za spoznanje, za resnico se vojskujemo; v imenu tvojem, Primož Trubar, mi korakamo v veseli boj!“ Kako je izvedel pesnik to svoje načelo? Moramo reči: z vso doslednostjo! Kjer kdo v pesnitvi razvija nazore, vselej meri vse, ali pozitivno ali negativno, v omenjeni smoter, od škofa Bonhoma v prvem prizoru pa do Trubarja na smrtni postelji, in to v vseh variacijah, navdušeno in zbadljivo, preudarno in koprneče, fino in robato, z besedo, s knjigo in s pestjo! Besede, ki služijo tej doslednosti, so pri osebah, ki bi jih videli najrajši vedno v plemeniti dostojanstvenosti, tuintam celo šinile preko cilja; ne zlagajo se n. pr. s „herojstvom“ Trubarjevi stavki kakor na strani 48. (na koncu govora) ali na str. 121.—122.; prav pa je seveda, da tako govori kak Vlahovič ali Filip Štraus, Juričič, Rokavec. — Na enem mestu pa je šel Aškerc s svojo doslednostjo, ne vem, ali hote ali ne hote, celo preko svojega junaka Trubarja: v prizoru z ujetim Uzrajm-begom. Ko ta turški beg naravnost uči Trubarja, hotečega ga pokristjaniti: „Ostaniva si brata, pa pustiva na strani alkoran in evangelje“, in kar je še tam (str. 128.—129.) povedanega, in ostane naposled na pozorišču očitno kot zmagovalec, se resno vprašujemo, ali je še Trubar junak. Sploh je ta beg, turški „modri Natan“, imenitno risan!

Tako smo skušali v malih potezih začrtati gonilne moči v tem markantnem slovstvenem delu, ob katerem se bo vselej ustavil, kdor bo pisal zgodovino našega slovstva in naše kulture. — V podrobnosti se ne spuščamo, dasi bi bilo skoraj k vsaki strani mogoče govoriti kaj o svojem in o pesnikovem stališču. Vse govorjenje in čutenje oseb v pesmotvoru je projekcija govorjenja in čutenja današnjih oseb in zato je odpor istotako neizogiben kakor ostentativno pritrdjevanje. — To pa z našo kritiko nima nič opraviti.

Končno bi še lahko pristavili svojo splošno pohvalno ali grajalno sodbo o delu. Ali zdi se nam to odveč; kajti pesnik bo prišel s to knjigo v položaj, da bomo prisiljeni vzkliniti: „summa laus — summum obiurgium“, a tudi nasprotno: „summum obiurgium — summa laus“; kdor pa pride v tak položaj, njemu ni treba niti hvale niti graje, ko bi tudi ne bil — Aškerc! *Dr. Jos. Tominšek.*

Profesor dr. Matija Murko je priobčil v 17. številki revije „Oesterreichische Rundschau“ pod naslovom „Die slawische Liturgie an der Adria“ velezanimivo, s številnimi zgodovinskimi dejstvi podprto razpravo o slovanskem bogoslužju, na katero opozarjamo s tem.

Milan Begović: „Život za cara“. Zadar 1904. Izdaje „Hrvatske knjižarnice“. Tu imate na 28 straneh rašastega papirja 18 sonetov in dve strani svetobolnega uvoda v prozi. — Res, hitro na skoku so naši pesniki pri svetovnih dogodkih: Begović nam je podaril popesnjen košček moderne snovi, namreč prizor izmed milijonov prizorov v rusko-japonski vojni. V majhnih potezih je začrtana smrt — ne „život“ — „za cara“; saj poslavljanje vojakovo od matere, njegovo odhajanje na bojišče ni nič drugega kakor priprava na smrt na bojišču. — Najlepša sta soneta (15. in 16.), ki slikata vojaka ranjenca na smrtnem polju. — Tendence tega delca

bi bila razvidna iz zadnje kitice zadnjega soneta, ki pravi, da se naposled pokaže skoz oblake „lice proroka sa Jasne Poljane“, čigar „časne usnice“ govore: „Ne ubij!“, razvidna pravim, ko bi tudi ne bil povedal pesnik v predgovoru, da on poje „lju bavi, koja uzdiže pojedine, veže narode, slaže jih proti nesmišljenom udesu.“

Dr. Jos. Tominšek.

Gledišče

Slovensko gledišče. A. Drama. Izza zadnjega poročila smo videli na našem odru tri dramske novitete. Dne 31. januarja so uprizorili veseloigro v štirih dejanjih „Na gugalnici ljubezni“ (La Bascule), spisal Maurice Donnay. „Francozi niso več Francozi!“ bi bil vzkliknil človek spričo te igre. Nič tistih rafiniranih spletk, nič tistega umetničavega zapletanja in razpletanja, ki smo ga sicer vajeni v francoskih veseloigrah in dramah sploh! Tu gre vse svojo mirno pot kakor v istinitem življenju. Da, često je življenje manj enostavno nego dejanje v tej igri in slučaj, ki je nedvojbeno velik činitelj v življenju, bi bil provzročil lahko, da bi bilo marsikaj v igri bolj zanimivo, nego je sedaj. Toda pisatelj se je skrbno izogibal vsem takim stvarim in se je resno trudil, da nadomesti zunanje dejanje — s psihologijo! Nekaj, česar v veseloigri doslej nismo bili vajeni! Da se je pisatelju vobče navzlic temu posrečilo napraviti učinek, priča o velikem njegovem talentu. Seveda ima igra tudi svoja slaba mesta! Marsikje se zdi dialog preraztegnjen, marsikje opeša gledalcu zanimanje do tega, kar se vrši pred njegovimi očmi, ker nedostaje zunanjemu dejanju dovolj markantnih potez in nimajo junaki v igri zadosti prilike, razgrniti svojo dušo, razkriti svoje srce. Kaj takega je v resni drami, v žaloigri seveda mnogo lažje in zato smatram nalogo, ki si jo je določil pisatelj, za veletežko! Vsekakor je videti, kakor bi bila prišla tudi za veseloigro nova doba! In kakor so bili Francozi nepresežni mojstri v stari veseloigri, tako postanejo nemara tudi v novi psihološki veseloigri. V niansiranju čustev se je pokazal Dannay velikega in kdor je videl enkrat to njegovo igro, mora biti prepričan, da bi tudi Francozi lahko imeli svojega Ibsena in da ga le zaraditega nimajo, ker se temu protivi njih — temperament.

Igralo se je še dovolj dobro. Zlasti se je odlikovala gospodična Spurna v vlogi Rozine.

Dne 12. in 18. februarja se je predstavljala času primerna nova velika burka v petih dejanjih „Rusom na pomoč“, ki sta jo češki spisala Karel Fořt in Ceněk Hrášek. „Rusom na pomoč“ je spretno sestavljen dramatiški tvor, ki ima mimo mnogih drugih takih proizvodov to prednost, da je vseskozi zabaven in da se skrbno izogiblje trivijalnosti. Jezik, ki so ga govorili nekateri igralci, je pač semtertja prerobat. Tudi tisto „onikanje“ je bilo po naši misli povsem odveč, zakaj tako se na Slovenskem po naših mislih ne govori nikjer več!

Dne 21. februarja pa se je igrala prvič na našem odru „Toska“, igrokaz v štirih dejanjih, francoski spisal Viktorien Sardou. „Toska“ je bila pisana, kakor znano, za Saro Bernhardt. Briljantna tehnika in mogočni efekti so vrline te drame Sardoujeve. Seveda delujejo tisti često bolj na živce nego na srce. Prizori v tretjem dejanju niso za vsakega človeka!

Razen tega so se predstavljali dne 29. januarja popoldne „Rokovnjači“, dne 2. februarja popoldne Schillerjevi „Razbojniki“, dne 4. februarja zvečer in 12. februarja popoldne pa so igrali četrtič, oziroma petič „Martina Krpana“.

B. Opera. Opera nam zadnji čas ni prinesla nobene novitete, a bili smo skoro veseli, da je ni. Kajti oper kakor „Trubadur“ in „Karmen“ pogreša človek, ako jih ni dolgo čul, in hvaležni smo bili torej intendantu našega gledališča, da ju je spravila zopet na oder. Pell so „Trubadurja“ dne 27. januarja ter 7. in 14. februarja, „Karmen“ pa dne 10. in 16. februarja. Dne 14. in 16. februarja je nastopil kot gost v vlogi Trubadurja, oziroma Joséja tenor bivše zagrebške opere, gospod Ernesto vitez Camarotta, ter nam naklonil dva krasna, nepozabna večera. Camarotta ni samo pevec, ki disponira z imenitnim glasom, temveč tudi pravi umetnik, ki se zaveda vsekdar, da grlo ni namen, temveč sredstvo! Žal, da je nastopil samo dvakrat in da ga nismo čuli še tretjič!

Dne 29. januarja se je pela sedmič opereta „Dijak prosjak“, a na Sveč-nico četrtič opera „Mignon“.

Dr. Fr. Zbašnik.

M. Gorkij najame v zvezi z več drugimi pisatelji in bogataši to leto eno iz zasebnih gledališč v Peterburgu, kjer misli predstavljati v umetniškem oziru najdovršnejše drame starih in modernih svetovnih pisateljev.

Med revijami

Anton Aškerc pred rusko kritiko. „Slavjanskija Izvčstija“, ki jih izdaje peterburško „Slavjansko blagotvoriteljno občestvo“, so v svoji novembrski številki prinesla znamenito razpravo o značaju in pomenu Aškercove poezije iz peresa Andreja Sirotinina. Razprava prča, da je bil Sirotinin sam že v Ljubljani, in z dojmi o našem belem mestu ob Ljubljani počenja svoj spis.

„Prijetno je, po nenarodnem in tujem nam Dunaju se videti sredi bližnjih, četudi neznanih ljudi. Prijetno je, se izprehoditi po teh tihih ulicah, kjer se okrog nas sliši slovanska beseda, kjer z javnega trga gleda na nas pevec, osvobojene Ilirije, Vodnik . . . in se na vsakem oglu vidijo napisi in imena, ki spominjajo literarnih slovenskih delavcev“ . . . Posebe naglaša „Narodno kavarno“: „Tam vidite celo kopo vseh mogočih slovenskih novin. Tam je naša ‚Njiva‘ in ‚Slavjansky Včk‘ in ‚Novoje Vremja‘ leži mirno poleg ‚Peterburških Včdomosti‘, tam češki ‚Narodni Listy‘, hrvatski ‚Obzor‘ in srbska izdanja — tam slovanski duh in čutite se doma“. Omenja hiše dr. Jenka, posebno pa dekliško osemrazrednico pri Sv. Jakobu z napisi.

Nato preide k svoji temi, k vprašanju, na kakih občečloveških osnovah počiva Aškercovo vseslovansko čuvstvovanje. Aškerc je „po Kollárju naš prvi vseslovanski pesnik“, humanist, ki veruje v človeka, v njega svetlo in plemenito naravo . . . „Mnogo njegovih umotvorov, posvečenih raznim vejam slovanskega plemena, prča, da z ozirom na druge Slovane pri njem ni besed: oni in mi!“ To je jedro drugega poglavja.

A sedaj pride tretje poglavje s temo: „Aškerc je pesnik vseslovanski, zato ker je — humanist. Toda na kaki podlagi sloni njegov humanizem? V čigavem imenu tako goreče propoveduje ljubezen ljudi do bratov-ljudi? Zakaj sem dolžan smatrati za brata kateregakoli Kitajca ali Židova? Ljudje — bratje. Prav! A bratje morejo biti le tedaj, če jim je vsem en oče. Podrežite mistični koren ljubezni k ljudem in vsa zgradba človeškega edinstva se poruši . . . Brez verske osnove more biti le ideja borbe za življenje in smrt . . . a ne ideja soglasja. Tu se odkriva slabo mesto

v svetovnem naziranju Aškerčevem: pri njem je podrezen verski koren istinitiga humanizma." Sirotinin tudi tolmači nastanek te opreke med Aškerčevim humanizmom in svetovnim nazorom, češ, „v borbi s sredovečnim duhovnim režimom in prakso je izgubil vero tudi v osnove krščanskega verstva“, a njegov humanizem sam tako-le: „Vsa njegova propoved o dobrem ima svoj koren ne v novih njegovih nazorih (o veri) in ne v vplivih rimskih mojstrov (pisateljev), ki nikdar niso bili osobito človečanski, temveč v njegovem starem svetovnem naziranju, ki ga je pa zavrgel. Krščanski Bog, če ne kot lice, pa kot ideja še na srečo vlada v Aškercu.“

V zadnjem poglavju kaže Sirotinin, kako Aškerc pozna in uvaža ruski svet, kako so v sedanjih težkih časih Slovani edini, ki se ne grohotajo s sovražniki Rusije, in kako bi bilo ruskim literatom treba poznati druge slovanske jezike.

Sirotinin, ki je pred kakima dvema letoma napisal obširno študijo o šolstvu med Slovaki, je bil to pot med nami; hvaležni smo mu za njegov poset in za njegove prijateljski dobrohotne in odkrite besede. Aškerc sam si ne more želeli plemenitejšega častilca in prijatelja.

Uredništvo „Slavjanskih Izvestij“ je k članku Sirotinina pripomnilo: „Opozarjamo čitatelje na prekrasno študijo A. N. Sirotinina, ki jo prešinja dobro slovansko čuvstvo in ima občo zanimivost.“ Uredništvu se pridružujemo tudi mi.

Dr. Fran Ilešič.

Српски Книжевни Гласник (Srpski Književni Glasnik), izhajajoč v Beogradu 1. in 16. vsakega meseca na 5 polah, je najboljši srbski časopis. Letos obhaja svoj jubilejček, peto leto svojega obstanka, in je upravičen reči o samem sebi, kakor pravi vabilna pola: „Tekom štirih let svojega obstanka se je „Glasnik“ trudil, da upravičuje in razširja simpatije, s kojimi ga je pričakovalo srbsko književno občinstvo“. — Dandanes je „Glasnik“ res zrcalo vsega duševnega gibanja med Srbi; list namreč ni le literaren, ampak zasleduje n. pr. dosledno tudi politične in umetnostne pojave. Njegova smer je razvidna n. pr. iz prve številke tekočega letnika, ki prinaša poleg ene povesti in novele tudi članke, kakor „Neizdani turški dokumenti o srbskem vstanku, l. 1805. in 1813.“, folkloristno študijo „Božič“, a vrhutega „Politiški“, „Pozorišni“ in „Umetniški pregled“; razen tega „Beleške“. — Iz tega je razvidno, da je program listu zelo obsežen; list hoče biti moderna revija, dasi tega seveda ne doseza popolnoma; vsekakor je dobro urejevan in za vsakega Jugoslovana, ki hoče spoznati srbske odnose, zanimiv.

Le eden predel se mi zdi nedostaten, baš tisti, h kateremu se zatekamo najbolj: poročila o novih književnih prikaznih srbskih so vobče le suhoparna obvestila in ne zadoščajo niti skromnim zahtevam. A kar se tiče direktnih spisov, je „Glasnik“ jako dobro podprt; nad 100 sotrudnikov našteva letošnja prva številka in navaja deloma njih prispevke (gosp. Josip Regali je n. pr. obljubil pisati članek „Iz moderne slovenske književnosti in umetnosti“). — Program je torej dokaj obširnejši nego n. pr. program „Lj. Zvona“, a tudi za dobro stopinjo manj ponositi; „Glasnik“ namreč prinaša tudi prevode, celo take, kakor — sicer res krasne — Kellerjeve novele in Fouquejevo „Undino“. Naj bo tudi Srbom nemščina manj priročna nego nam, zdi se mi dosledno prevajanje takih del vendar ne posebno vredno lista s takim renomejem, kakor ga po pravici zasluži „Glasnik“. — Pa vse to so malenkosti; „Glasniku“ gre za njegovo delovanje in njegove uspehe vse priznanje in mi ga priporočam tem raje, ker se tudi on spominja včasi „Lj. Zvona“. Baš v zadnji številki lanskega letnika ga je „Glasnik“ omenil (na str. 628.), osobito zato, ker prinaša „Zvon“ precej in celo obsežnih poročil o srbskohrvaških knjigah.

S stališča vzajemnosti bi želeli tudi mi, da bi srbski in hrvaški listi nam dokaj izdatneje plačevali milo z — dragim!

Dr. Jos. Tominšek.

„**Lovor**“ je naslov novemu hrvaškemu leposlovnemu listu, ki izhaja v „Zadru“. List je ilustrovan in prinaša tudi muzikalne priloge. Lastnik in glavni urednik listu je dr. M. Cihlar Nehajev v Zadru, a sourednik za književni del prof. Milan Begović v Spletu. Novi list, ki mu je odpraviti v hrvaški književnosti občutno vrzel, z veseljem pozdravljamo in želimo, da bi dobil tudi med Slovenci mnogo naročnikov. Naročnina listu je za celo leto 14 K, za pol in četrt leta po razmerju manj.

„**Slavjanskija Izvěstija**“, izdanje „S. Peterburgskago Slavjanskago blagotvorniteljnago občestva“, so s svojo oktobrsko številko začela prinašati pregled razvoja slovenske literature od g. dr. Ivana Prijatelja (v oktobrski številki zgodovinski in kulturni pregled do konca srednjega veka, v novembrski reformacija in katoliška doba); razen tega poroča oktobrska številka o ricmanjskem vprašanju, o družbi sv. Cirila in Metoda in o politiki na Štajerskem, v književnih poročilih pa o Simoničevi Bibliografiji, v novembrski številki o „Akademiji“, o šestdesetletnici Gregorčičevi; v tej zadnji številki je tudi Štejnov prevod Aškerčeve „Firduzi i derviš“.

—e—

Splošni pregled

Dr. Milivoj Šrepel †. Iz Zagreba nam je došla tužna vest, da je preminil v najlepši moški dobi, komaj 43 let star, vseučiliški profesor dr. Milivoj Šrepel. Z rajnikom je izgubil bratski narod hrvaški enega najodličnejših svojih učenjakov, moža velikega duševnega obzorja in svetovne izobrazbe. Za njim po pravici žalujemo tudi mi Slovenci, kajti tudi naš je bil, ker nas je ljubil in se živo zanimal za ves naš duševni razvoj. Velikemu možu nesmrten spomin!

Josip Juraj Strossmayer. (Ob njegovi devetdesetletnici.) V Djakovu, mestecu ravne Slavonije, je 4. februarja t. l. slavil redek jubilej, svojo devetdesetletnico, eden izmed največjih mož, kar jih je rodila slovanska zemlja — škof Josip Juraj Strossmayer.

Strossmayerjevo ime je znano vsemu kulturnemu svetu, Slovani vseh plemen pa časte v njem vzor-moža in rodoljuba, ki je posvetil vse svoje dolgo življenje v goreči ljubavi svojemu narodu, iz katerega je izšel, in vsemu Slovanstvu, ki se je vse dni plodonosnega svojega življenja trudil, da bi svoj narod dvignil na čim višjo stopnjo omike in prosvete, in čigar življenski smoter je bil, da združi vse Slované kot sinove ene matere v eno ljubečo se rodbino, ki bi naj stari, že propadajoči Evropi prinesla luč nove kulture in jo vzbudila k novemu, krepkejšemu življenju.

Strossmayer je najmarkantnejša osebnost v novejši hrvaški zgodovini posebe, v jugoslovanski vobče. Kamorkoli se ozremo, na vseh kulturnih poljih opazimo sledove njegovega velikega duha, njegove neumorno delavne roke in njegove izredne požrtvovalnosti.

Strossmayer ni književnik, ne znanstvenik, a njegove zasluge na polju književnosti, umetnosti in znanosti so tolike, da bo njegovo ime blestelo poleg prvih imen v povestnici hrvaške, oziroma jugoslovanske književnosti, umetnosti in znanosti.

Josip Juraj Strossmayer je bil rojen 4. februarja l. 1815. v Oseku, glavnem mestu Slavonije. Dovršivši gimnazijo v svojem rodnem mestu, je l. 1831. vstopil v duhovsko semenišče v Djakovu, od koder ga je škof Sučić poslal leta 1833. na vseučilišče v Budim-Pešto, kjer je l. 1834. z devetnajstimi leti dosegel akademiško čast doktorja filozofije.

V Budim-Pešti se je mladi bogoslovec Strossmayer seznanil z evangelijskim pastirjem Janom Kollarjem, slavnim pevcem „Slavy Dcery“, s katerim ga je skoro združilo najiskrenejše prijateljstvo. In gotovo je, da se je v prvi vrsti treba zahvaljevati Janu Kollarju, da se je mladi Strossmayer navzel slovanskega duha in postal navdušen panslavist v besede pravem in najboljšem pomenu, ki objema vse Slovane brez razločka vere v gorki ljubezni, kakor je to učil prvi vseslovanski pesnik, njegov prijatelj Jan Kollar.

Takisto pa tudi ni dvomiti, da je prijateljsko razmerje s protestantom Kollarjem blagodejno vplivalo na njegovo versko naziranje in mu pristudilo ono intolerantnost in oni zelotizem, s katerima nelepima lastnostima se odlikuje, žal, pretežna večina katoliškega svečeništva.

Strossmayer je veren in zvest sin svoje cerkve, in dasi sam veruje, da je ta cerkev prava, vendar ne obsoja in ne proklinja drugih, ki so nasprotnega prepričanja, kakor to delajo navadno njegovi verski sobratje.

On se v vsem svojem dejanju in nehanju ravna kakor pravi učenec Kristov po načelu: „In omnibus caritas“, v enaki ljubezni objema katolike, pravoslavne in protestante, zato ga tudi enodušno slave privrženci vseh teh verskih družb. Blesteč, posnemanja vreden zgled mnogim našim duhovnikom in lajnikom!

Na priporočilo narodnega bana Jelačića je bil Strossmayer l. 1849. imenovan za škofa v Djakovem. S tem imenovanjem je zasijala Hrvatom na obzorju svetla zvezda boljših dni. Mladi škof, navdušen Hrvat in Slovan, čigar redni dohodki so znašali na leto 60.000 gld., je večji del teh svojih dohodkov porabil, da razširi med narodom omiko in prosveto. Do l. 1870. je bilo z njegovo podporo osnovanih več nego 70 ljudskih šol. V duhovskem semenišču je osnoval stolicu staroslovenskega jezika in ji preskrbel primerno knjižnico za 10.000 kron. Leta 1861. je položil kot osnovni zaklad za „Jugoslovansko akademijo znanosti in umetnosti“ 100.000 kron. Ko si je akademija gradila svojo palačo, je daroval za zgradbo 120.000 kron. Da bi akademija jela gojiti tudi umetnost, ji je daroval vnovič 40.000 kron in svojo dragoceno galerijo slik, ki je bila vredna nad 600.000 K. L. 1866. je dal Strossmayer temelj hrvaškemu vseučilišču, položivši osnovno glavnico 100.000 kron. Hrvaško vseučilišče je bilo nato otvoreno l. 1874.

S tem so se izpolnile Strossmayerju najgorkejšje želje in odslej je jel posvečevati svoje sile podrobnemu narodnemu delu. Z njegovo podporo so se osnovala razna gospodarska, izobraževalna in znanstvena društva, z njegovo pomočjo so se izdajale leposlovne, poučne in znanstvene knjige, izkratka, Strossmayer je imel za vse, kar je dobro, plemenito in koristno, odprto svojo radodarno roko, da je postal pravi mecen med Hrvati in Jugoslavlani sploh.

Kot politik je bil Strossmayer vse svoje življenje navdušen Slovan, da je dobil od svojih sovražnikov častni naslov zagriženega „panslavista“. Svoje prepričanje javno izpovedati, se ni bal nikdar. Ob priliki 900letnega jubileja pokristjanjenja Rusije l. 1888. je poslal Strossmayer brzojaven pozdrav v Kijev, kar je visoke kroge silno razburilo. Sam cesar ga je radi tega v Belovaru okaral, a Strossmayer se ni morda zagovarjal, marveč ponosno je odgovoril: „Moja vest je čista.“

Najiminitnejšo vlogo pa je igral Strossmayer na vatikanskem koncilu. V svojem uvodnem govoru dne 28. decembra 1869. l. je dokazoval, da bo dogma o papeževi nezmotljivosti odtujila Slovane Rimu, ter naglašal pogubnost jezuitskega delovanja. V drugem svojem govoru dne 24. januarja 1870. je zahteval, da naj papeštvo ne bo samo sinekura laških škofov, marveč naj imajo vanje pristop tudi škofi drugih narodov, in da naj se katoliška cerkev ne postavlja v nasprotje z moderno družbo. Največjo senzacijo je vzbudil njegov sijajni govor proti papeževi nezmotljivosti dne 22. marca 1870. V klasični latinščini in z blestečo zgovornostjo je dokazoval nezmisljenost te dogme, toda vsi njegovi in njegovih somišljenikov naporji so bili zaman, nauk o papeževi nezmotljivosti se je proglasil za dogmo. Ves svet je pričakoval, da se Strossmayer ne ukloni dogmi, a zgodilo se je čudo: podvrget se je molče.

Značilno za njegovo mišljenje in čuvstvovanje je, da je Strossmayer v novi svoji katedrali, ki jo je na svoje stroške zgradil za 3 milijone kron, pel prvo svojo mašo pri otvoritvi v staroslovenskem jeziku. Njegovi nazori o slovanskem bogoslužju so znani. No, zato je tudi skrajno nepriljubljen v visokih cerkvenih in vladnih krogih. In ko je slavil sv. volasi starček v Djakovu pretekli mesec svoj devetdeseti rojstni dan, sta se ga spominjala v ljubavi pač pravoslavni srbski kralj Peter in razkolni srbski patriarh Branković, ne pa njegov metropolit, zagrebški nadškof Posilović in tudi ne njegova duhovna sobrata slovenska škofa — Jeglič in Napotnik.

No, pa to preziranje s strani njegovih sobratov menda častitemu starčku ne bo zagrenilo zadnjih let dolgega, a tudi zaslužnega njegovega življenja.

Rasto P.

Slika Primoža Trubarja. Po lesorezu iz leta 1578., ki diči jako primerno Aškerčevega Primoža Trubarja, je naslikal g. Ivan Grohar portret tega velikega rojaka našega. Slika, ki je bila zadnji čas razstavljena v izložbenem oknu Schwentnerjeve knjigarne, je polna življenja in nov dokaz velike umetniške zmožnosti Groharjeve.

Vega v inozemstvu. Poslala se nam je sledeča zanimiva objava, ki jo je prinesla znamenita francoska revija „L' Enseignement Mathématique“ in ki prica, da je naš Vega tudi med Francozi znan:

Monument au mathématicien Vega.

Une souscription est ouverte à Laibach (Autriche) pour l'erection d'un monument à la mémoire du mathématicien Vega (1754—1804) auteur de Tables de logarithmes.

Mais Véga n'a pas seulement été l'auteur d'une Table de logarithmes qui en est aujourd'hui à sa 80e édition, il a laissé, en outre, plusieurs traités de mathématiques qui ont atteint un grand nombre d'éditions et dont l'un d'eux est resté en usage à l'Ecole d'Artillerie pendant plus d'un demi-siècle. Véga est précisément l'un des premiers qui ait compris la nécessité d'introduire une forte culture, scientifique dans les écoles militaires. Il est également le premier qui, en Autriche, ait fait de la propagande en faveur du système métrique pour les poids et mesures.

Nous empruntons ces quelques renseignements à l'intéressante étude biographique de M. la Capitaine Fridolin Kaučič, intitulée Georg Freiherr von Vega, 2te verbesserte illustrierte Auflage, (28 p.), Vienne 1904. Ou y trouvera non seule-

¹⁾ En voyer les dons a. M. le Capitaine Joh. Kramaršič, Inf. Reg. 27, a Laibach, Autriche; ou a. M. le prof. Krazar, Westendstr. 57, Karlsruhe, Allemagne.

ment un apereu de le carrieres scientifiques de Vega, mais ausi de très belles pages consacrées, à sa carrière militaire qui fut des plus brillantes.

Italijanski strokovni vojaški list „Rivista d'artiglieria e genis“ pa pri-
naša o Vegovem životopisu, ki ga je objavil g. stotnik Fridolin Kaučič, sledečo notico:

„Questo opuscolo, che contiene una pregevole biografia del l'insigne matematico ed artigliere austriaco Giorgio barone di Vega, meriterebbe di essere diffuso anche fra noi, poichè ci presenta il luminoso esempio di un dotto e prode ufficiale che dedicò tutta la vita alla scienza ed al servizio del suo paese.

Il Vega nacque nel 1754 da poveri contadini a Sagoritz, villaggio del ducato di Carniola, e fece i suoi studi, fra stenti e privazioni, nelle scuole di Lubiana. Fin dai primi anni egli dimostrò un'attitudine particolare per le matematiche, che poi coltivò sempre con impareggiabile fervore, contribuendo grandemente al loro progresso colle sue opere.

Entrato nell'arma d'artiglieria come semplice cannoniere, mercè il suo valore e la sua coltura scientifica, avanzò rapidamente fino al grado di tenente colonnello, e sarebbe certo salito ai più alti gradi militari, se, ancora in giovane età, nel 1802, egli non fosse perito per mano di un assassino.

Il Vega si distinse sui campi di battaglia, nelle guerre contro i Turchi e contro i Francesi, non meno che nei suoi prediletti studi matematici, e, tanto nelle armi, quanto nella scienza, si acquistò grande fama e meriti onori.

Le sue opere, che sono tuttora molto apprezzate dai cultori delle discipline matematiche, furono tradotte nelle principali lingue ed ebbero molte edizioni: così del *Manuale logaritmico-trigonometrico* ne furono stampate 80.

La biografia, che qui segnaliamo e dalla quale abbiamo ricavato i brevissimi cenni che precedono sulla vita del Vega, comparve già nel 1886 come articolo dell' *Organ der militär-wissenschaftlichen Vereine*, ora l'Autore, capitano Kaučič, per rendere un tributo di omaggio alla memoria del predetto scienziato nella ricorrenza del 150° anniversario della di lui nascita, ne ha pubblicato la presente nuova edizione, riveduta e illustrata, alla quale auguriamo, come merita, il miglior successo“.

Jugoslovanski almanah. Z velikim veseljem se je pozdravila povsodi na shodu jugoslovanskih umetnikov in književnikov v Belgradu sprožena misel, izdati povodom I. jugoslovanske umetniške razstave almanah, v katerem naj bi bile reprodukcije najboljših slik in umetnin, izloženih na tej razstavi, in književni doneski najboljših jugoslovanskih pisateljev. Ta ideja je našla v krogih umetnikov in književnikov vseh štirih jugoslovanskih plemen navdušenih pristašev in upravičeno se je pričakovalo, da dobimo skoro v roke dragoceno knjigo, ki bi naj bila nekaj odsev sedanje jugoslovanske kulture. Te nade pa se, kakor vse kaže, izjalovijo. Poroča se namreč iz Belgrada, da almanah še ne izide sedaj in da je sploh vprašanje, če zagleda do spomladi luč sveta. Kaj je pravzaprav tega krivo, se ne more tako natanko poizvedeti, ker osrednji odbor v tem pogledu molči. Čujemo, da so krivi, da se „Jugoslovanski almanah“ zakasni — Slovenci, ki so poslali v treh skupinah toliko gradiva, da ni mogoče priobčiti vsega. Ker osrednji odbor noče izbirati, kaj bi se naj priobčilo in kaj izpustilo, pošlje vse slovenske prispevke nazaj v Ljubljano, da se Slovenci sami zedinijo, kaj se naj v almanahu natisne in kaj izpusti. Osrednji odbor se baje tudi pritožuje, da mu je urednik nekega slovenskega leposlovnega lista (Dom in Svet) poslal prispevke okrog njegovega lista zbranih pisateljev mesec kesneje, ko je že zdavnaj potekel za vpošiljatev določeni rok. Koliko je ta vest resnična, ne vemo, menimo pa, da se ne motimo, ako trdimo, da Slovenci vkljub gori navedenim

dejstvom niso edini in glavni krivci, da „Jugoslovanski almanah“ še ni izšel. Pa bodi že kakorkoli, v interesu slovenske javnosti bi bilo, da se z merodajne strani pojasni, kaj je pravzaprav z „Jugoslovanskim almanahom“, ali so resnične vesti, ki zatrjujejo, da je almanah že pokopan. To bi bilo obžalovanja vredno in bi dokazovalo le, da smo Jugoslovani res enaki peči, ki se hitro razgreje in prav tako hitro ohladi, kakor je rekel kralj Peter pri sprejemu jugoslovanskih umetnikov.

Sćepan (Stefan) Mitrov Ljubiša bi se bilo moralo glasiti v beležki, ki smo jo priobčili v februarški številki pod naslovom „Prevodi slovanskih pisateljev v angleščino“, in ne Ljubisa, Sćepan, Mitrov, kar bi moglo zavesti čitatelja do mnenja, da so to imena treh pisateljev. Sćepan Mitrov Ljubiša je umrl leta 1878. Izdal je „Gorski Vijenac“ za Dalmatince v latinici ter ga opremil s komentarjem. Na glas pa je prišel po svojih pripovedkah, ki so zadnjič izšle z naslovom: „**Pripovijesti Stjepana Mitrova Ljubiše**“, Pančevo 1882. Naklada knjižare bratce Jovanovića. — Obseg knjige je: Predgovor; Boka; Kanjoš Macedonac; Skočidjevojka, Sćepan Mali, kjer pripoveduje, da je prišel l. 1766. v Črno goro iz Primorja potnik, ki se je nazival Sćepan Mali, po poklicu lečnik, ki je govoril počasi in zatezaje ter je z besedami zanašal na Kranjsko — kakega je pokolenja in vere, pa je večje zamolčal. — Ta človek si je pridobil tak ugled v Črni gori, da so ga hoteli izvoliti za kneza, ker se je izdajal za ruskega carja Petra III. Ta stvar se je zvedela po raznih dvorih in Rusi so storili vse, da bi dobili Stjepana Malega v pest; zato je pobegnil in živel skrit. Naposled je Mahmud-paša l. 1771. nekega Grka podmitil, ki je bril ranjenega Stjepana in ga sploh posluževal, pa je Stjepanu, ki je bil v nekakem manastiru našel utočišča, ta sluga Stanko Palikardes, ko ga je pozval Stjepan, da ga obrije, vrat prerezal. — Ali ne bi kazalo pregledati v krstnih knjigah Tržiške okolice, kjer so Maleji doma, ni li bil v oni dobi kak Stjepan, ki je odpotoval in prišel v Črno goro? — Druge povesti Ljubiše so v tej knjigi: Prodaja patrijara Brkića; — Pop Andrović, novi Obilić; Kradja i prekradja zvona; Prokleti kam (kamen); Gorde ili kako Crnogorci ljube; Sud dobrih ljudij (v cirilici).

R. Perušek.

Nemško-slovenski tehniški slovar. Odbor za izdajo nemško-slovenskega tehniškega slovarja je dal tiskati posebne vzorce za nabiralne listke. Na vzorcih je natančno označena oblika in so določeni vsi podatki, kateri naj se na nabiralni listek zapišejo. Gospodje nabiralci tehniških izrazov in sploh vsi oni, ki so v interesu stvari pripravljeni, podpirati odbor, da se čim preje doseže izdaja prepotrebne nam tehniškega slovarja, se tem potom opozarjajo na navedene vzorce, kateri se brezplačno dobivajo pri „Slovenski Matici“ v Ljubljani.

Listnica uredništva. Vse številne sotrudnike in sotrudnice naše, ki so nam zadnje čase poslali rokopisov ali nam pisali, pa čakajo odgovora, prosimo blagohotnega potrpljenja. Obilica poslov je kriva, da nismo mogli zadostiti svoji dolžnosti.

Gospodu V. Zupanu v Genevi. Pišete nam: „Wenn Sie meine Individualität kennen würden . . .“ Ah, kako nam to imponira! In dalje: „Ich habe dank meiner guten Stimmung in Genf eine beträchtliche Anzahl noch ganz anderer Sachen geschaffen, die Sie jedenfalls nicht vor Gesicht bekommen sollen . . .“ Joj, kaka nesreča! In drugo, drugo šele! Človek bi skoro vzkliknil: Arogantnost, tvoje ime je — no, pa molčimo raje!

